

Timișoara
"inima întregului Banat"
- mic ghid de promenadă -

Ilustrații și text:

Nicu Dărăștean

Timișoara

2023

.

Nicu Dărăștean

artist plastic

Născut la 2 aprilie 1971 în comuna Hălmațiu, jud. Arad

Absolvent al Facultății de Design, Universitatea Tibiscus Timișoara, 1997

Licențiat în Arte Plastice și Decorative, specializarea Design la Facultatea de Arte, Universitatea de Vest din Timișoara, 2001

Pentru detalii despre activitatea artistică a autorului puteți vizita site-ul: www.darastean.com

www.TimisoaraOverTime.ro

Tipar: Quattroprint Timișoara

ISBN: 978-973-0-17242-3

© Dărăștean 2023 Reproducerea imaginilor se poate face doar cu acordul scris al autorului.

Prefață

Timișoara nu ar fi putut fi un oraș așa cum este el astăzi dacă de-a lungul secolelor nu ar fi fost în mod permanent modernizat, adus la standardele cerute de apărarea contra diverselor atacuri, condițiile geografice, industrializare, creștere demografică, urbanizare. Aceste treceri prin timp ale orașului sunt ilustrate cel mai bine de edificiile arhitecturale, monumentele, străzile și piețele lui. O întreagă pagină de istorie se desfășoară în fața oricui e dispus să le deslușească. Și nu numai atât! Toate poartă ascunse în ele povești diverse și fascinante, povești de dragoste, de aventură, de război- multe din ele cu prinți și prințese, așa cum îi stă bine unei povești!

Pe parcursul conceperii acestui mic ghid de promenadă, cel mai dificil a fost să condensez o întreagă poveste a unei piețe sau doar a unei clădiri în 14 rânduri. Sper să trezesc o oarecare curiozitate în cel ce îl va răsfoi și, intrând “în atmosferă”, va cauta mai multe informații despre fiecare loc în parte. Timișoara, dincolo de “Mica Viena” sau “orașul rozelor” este “orașul în care fiecare piatră are o poveste”!

Unele din lucrările grafice următoare, sunt deja imagini ce aparțin istoriei. Cel mai bun exemplu este Piața Libertății, a Unirii, Sf. Gheorghe- aflate astăzi (iulie 2014) în plin proces de renovare, reconstrucție. Însă, nota bene, cu ocazia reorganizării acestor piețe s-au putut rescrie pagini de istorie, numeroase indicii istorice- arheologice putând fi recuperate.

Vă doresc o promenadă plăcută prin piețele Timișoarei care vă vor învălui cu istoria lor și vor trimite cu gândul la trecut.

Nicu Dărăștean

Piața Victoriei- Catedrala Mitropolitană

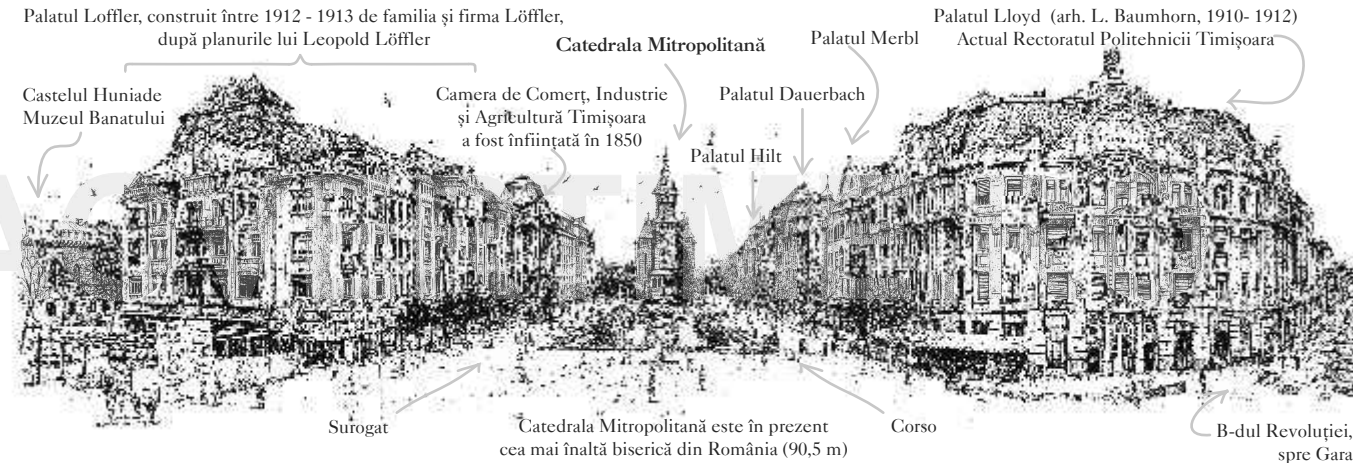
Făcând un exercițiu de imaginație și, ca într-un film, să putem vedea modificările survenite în ultimii 150 de ani la această perspectivă, ar însemna vizionarea condensată a unei adevărate lecție de progres și urbanism. La 1890, în locul în care se află astăzi palatul Lloyd încă stăteau în picioare zidurile cetății habsburgice și, puțin pe centru, Poarta Petrovaradinului. Dincolo de zidurile cetății, în departare peste canalul Bega, se puteau vedea primele construcții din Iosefin și Elisabetin.

Modificările survenite după 1900 au făcut ca această piață să aibă structura pe care o vedem astăzi. Spațiul central a fost de la început organizat ca un parc, chiar dacă până în anii '80 era străbătut de liniile de tramvai. El creea două alee folosite atunci și acum ca loc de promenadă. Partea dreaptă, fiind bine iluminată, având magazine și restaurante de lux ("Lloyd", "Palace") a fost preferat de partea mai înstărită a populației, căpătând denumirea de "Corso". Pe partea cealaltă, datorită construcției târzii a clădirilor, se plimbau tinerii sau cei din patura mai puțin înstărită a populației. Această parte a primit numele de "Surogat" (însemnând "copie")

Elementul definitoriu al pieței îl constituie Catedrala Mitropolitană cu hramul "Trei Ierarhi". Construcția ei a avut loc între anii 1936- 1940 după un proiect elaborat de arh. Ioan Trăinescu. Istoria edificiului este strâns legată de anul 1919 când Banatul s-a unit cu România, noua administrație reluând firul rupt în 1717 și încurajând ortodoxia, defavorizată în timpul administrației austriece.

Catedrala a fost inaugurată în anul 1946 în prezența Regelui Mihai și a primului-ministru Petru Groza.

Catedrala Mitropolitană adăpostește la subsol o bogată colecție de artă bisericească bănățeană veche și o valoroasă colecție de icoane.

Piața Victoriei (fostă Piața Operei)

Actuala "Piața a Victoriei" a purtat până în 1989 numele de Piața Operei, după edificiul cultural care delimitează piața în partea de nord, Opera Română și Teatrul Național.

De-a lungul timpului a mai purtat denumirea de Lloydzeile, Bd. Regele Ferdinand, Bd. 30 Decembrie. Abia după 20 decembrie 1989 când, în acest loc, Timișoara a fost proclamată "primul oraș liber de comunism" din România de către zecile de mii de demonstranți, autoritățile au hotărât ca această piață să poarte numele de Piața Victoriei.

Este una din piețele centrale ale orașului, deși până în 1910 era o simplă alee aflată în afara zidurilor cetății. După 1890, când s-a ridicat interdicția de construire pe "esplanadă" (o zonă de aproximativ 950 m pe care nu se putea construi nimic în jurul cetății habsburgice, din rațiuni militare) și dărâmarea zidurilor cetății, a Porții Petrovaradinului în jurul anului 1900, s-a început o sistematizare a zonei.

Acestă parte a pieței, numită și "Corso", a fost prima care s-a construit, majoritatea clădirilor fiind proiectate de arh. László Székely, arhitectul șef al orașului, dar și arh. Lipot Baumhorn, arh. A. Merbl. Toate clădirile au trei etaje de mari dimensiuni, subsoluri, partere cu funcțiuni publice, mai multe corpuri de clădire cu intrări separate și curți interioare.

Stilul predominant al clădirilor este "Secession" (stilul 1900), având decorațiuni bogate, reliefuri vegetale, ceramică smălțuită, feronerie tipică, în ansamblu fiind considerat unul dintre cele mai reușite și cele mai unitare site-uri urbane cu Secession original din lume.

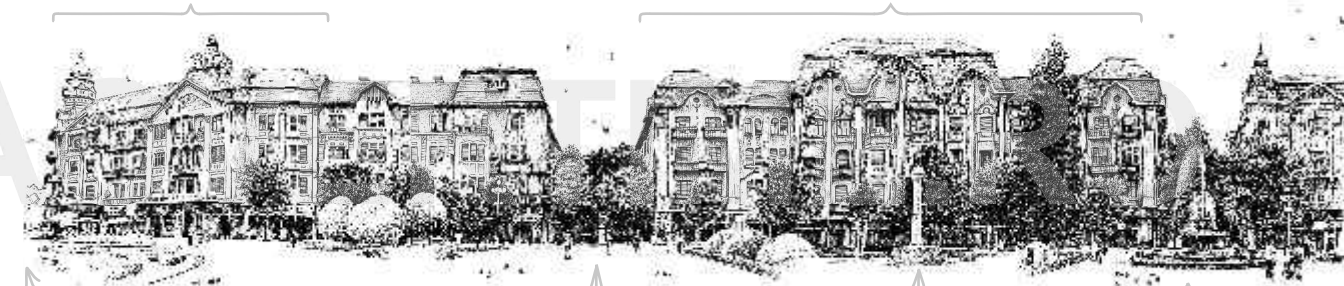
De remarcat sunt și minunatele aranjamente florale actuale, care alcătuiesc un covor multicolor pe întreaga întindere a pieței.

Palatul Széchényi-
const. de Societatea Széchényi
(arh. László Székely, 1900 - 1914)

Palatul Hilt sau Hilt&Vogel
(arh. László Székely, 1912- 1913)

Palatul Dauerbach
numit și "Palace" - după restaurantul care a funcționat la parter
(propr.: Georg Dauerbach, arh. László Székely, 1913)

Palatul Merbl
(arh. Arnold Merbl, 1911)

↑
"Crucificare"
monument realizat de sculptorul Paul Neagu
pentru comemorarea victimelor Revoluției din 1989

↑
Bustul Regelui Ferdinand
Str. Goethe

↑
"Lupa Capitolina", cadoul al orașului Roma,
dezvelit la 23 aprilie 1926,
în prezența a 10.000 de oameni

↑
Fântâna cu Pești,
a fost construită în 1957,
în forma de stea cu 5 colțuri

Palatele Lloyd, Weiss, Pension Central, Opera Română și Teatrul Național

În continuarea frontonului de vest al Pieței Victoriei se află încă două clădiri monumentale, Palatul Merbl și Palatul Lloyd. Cel din urma menționat a fost primul construit pe aceasta parte, având accente arhitecturale aparținând stilului secesion, cu interioare luxoase decorate cu oglinzi, vitralii și candelabre. Pentru câțiva ani numele lui a dat chiar numele pieței (Lloydzeile).

A fost construită din fondurile Societății Lloyd-Timișoara, înființată de angroșiștii de grâne din Banat în 1866. În 1926 se inaugurează la parter "Lloyd", unul din cele mai apreciate restaurante de către oamenii de afaceri și marii negustori. În perioada interbelică în clădire se mai afla și sediul clubului Union. După 1948 întreaga clădire intră în proprietatea Universității de Vest iar restaurantul de la parter a fost trecut în administrarea unei întreprinderi de stat sub denumirile de "23 August" și "Bulevard". Din anul 2000 și-a reluat numele original.

Peste drum, în colțul pieței, s-a construit în 1921 Palatul Weiss, pentru familia cu același nume, având 27 de apartamente, unele chiar și cu șase camere iar la parter mai multe magazine. Peste încă 10 ani, în 1931, avea să fie ridicată și următoarea clădire, Palatul Băncilor Bănățene- primul edificiu cu cinci etaje din oraș, denumit apoi Pension Central. Frontonul este "inspirat" de arhitectura barocă, tipică satelor șvăbești bănățene.

Despre clădirea Teatrului Național și a Operei Române voi aminti la următoarele ilustrații.

Întreaga zonă a pieței a devenit exclusiv pietonală în 1988, când liniile de tramvai spre/dinspre Piața Libertății au fost mutate.

Acesta este locul preferat de întâlnire al copiilor, și nu numai, cu vestiții porumbei ai Timișoarei.

Piața Operei- între două timpuri

Inițiativa unui teatru în Timișoara a existat încă din 1753, așa cum arată un proces verbal al Consiliului Comunal German. În 1761 acesta a fost deschis pe amplasamentul unde a funcționat până în 1744- 1745 Cazarma Porții Petrovaradinului (Cazarma Grenadierilor) care avea în față o mică piațetă de alarmă. Cinci ani mai târziu acesta a fost mistuit de un incendiu. În 1795 sunt amintite câteva lucrări de amenajare precum și un restaurant/ cafenea aflate la parter. Șirul de întâmplări tragice care au marcat clădirea teatrului continuă cu anul 1848 când, în timpul Revoluției, întreg orașul este marcat de distrugerii, inclusiv teatrul. Asta a făcut ca în anul 1851 să fie din nou renovat.

Clădirea pe care o vedem astăzi a fost construită în 1872- 1875 sub numele oficial de "Teatrul Franz Joseph", conținând și hotelul "Kronprinz Rudolf", "reduta" (sala de dans și de festivități), un restaurant și o cafenea. Firma Arh. Fellner și Helmer din Viena, cea care a proiectat teatrul, era cea mai mare firmă de proiectat teatre din acel timp. A construit în total 48 de teatre printre care și teatrele din Oradea, Cluj și Iași. În afara țării noastre a construit teatrele din Szeged, Cernăuți, Odessa și Sofia. Majoritatea acestora se înscriu în stilul renascentist italian. La scurt timp după finalizarea construcției, pe 30 aprilie 1880, teatrul a fost din nou distrus aproape în întregime de foc. Cu un an înainte - în 1879, în sala „redutei” a concertat Johannes Brahms.

După acest incendiu a intrat în faliment și de-abia în 1920 s-a deschis din nou. După o lună, teatrul este din nou în flăcări, ceea ce determină intrarea într-o restaurare generală a fațadei (prin construirea unui arc modern și a celor trei arcade de la etajul I în stil neobizantin) și a interiorului (în stil neoromânesc). În 2003, în urma unui proces de restaurare, cele două fețe laterale își reiau înfățișarea originală.

Pension Central
(Arh. M. Hubert, 1928)
Actual Hotel Timișoara

↑
Str. Mărășești
spre Piața Mărăști

Teatrul Național și Opera Română (1872- 1875)
Clădire remodelată în anii 1922- 1928.
Clădirea din spate a funcționat ca Hotel, Palat Cultural.
Acum adăpostește Teatrul german și Teatrul maghiar

↑
Str. Alba Iulia
spre Piața Libertății

Clădirea fostului hotel
"La Fleur"

Pe locul Colegiului Tehnic
a funcționat prima mănăstire a
Ordinului călugărilor
romano-catolice „Notre Dame”

Castelul Huniade
Muzeeul Banatului

→ spre Catedrala Mitropolitană

Palatul Löffler, construit între 1912 - 1913
de familia și firma Löffler,
după planurile lui Leopold Löffler

Primăria Municipiului Timișoara - Filarmonica Banatul - Sala Capitol

Începutul administrării organizate a orașului datează din perioada lui Eugeniu de Savoya, cel care a înființat două primării (magistraturi). Prima dintre ele (magistratul german) era situată în Piața Libertății la nr. 1 și a fost dată în funcțiune în 1734. Și astăzi această clădire este numită "Primăria Veche". Cea de-a doua (magistratul rascian) era situată pe actuala stradă Gh. Lazăr nr. 2, unde actual se află Liceul „Nikolaus Lenau” și a fost dată în funcțiune în 1761. În 1880 cele două primării s-au unit și au funcționat în localul din Piața Libertății până în 1949. În 1949 a fost mutată în clădirea fostei Școli Superioare de Comerț, pe bd. Constantin Diaconovici Loga, nr. 1. Clădirea a fost proiectată de László Székely în 1914. O particularitate puțin știută a clădirii este că cele două intrări pe aceeași fațadă serveau ca intrări separate pentru băieți și pentru fete. Construcția a început la 14 mai 1914 dar lucrările au fost oprite de izbucnirea Primului Război Mondial. Au fost reluate în 1924 iar în 1925 s-a finalizat acoperișul. Decorarea fațadelor în stil neoromânesc eclectic s-a făcut de către arh. Adrian Suceu, lucrările fiind terminate în 1929.

Filarmonica Banatul a fost înființată la 15 aprilie 1947 prin decret regal al Regelui Mihai I. Concertele se țineau în Sala Capitol, care are o capacitate de 875 de locuri. Precursora acestei instituții a fost Societatea Filarmonică din Timișoara, creată la 21 octombrie 1871. Primul concert are loc în 8 decembrie 1871 și este condus de dirijorul Henrich Weidt.

Primul cinematograful din Timișoara - "Mozgokep Szinhaz" a fost inaugurat în 1908. Vechea clădire a fost demolată, iar în locul ei s-a construit, în 1929, noul Cinematograf Capitol după planurile arhitectului Duiliu Marcu (cel care a proiectat și fațada Operei)

Primăria Municipiului Timișoara (fosta Școală Superioară de Comerț)

Filarmonica Banatul - Sala Capitol
(constr. 1929 - arh. Duiliu Marcu)

Cinema de vară

B-dul Constantin Diaconovici Loga

Bustul lui Mihai Eminescu
(1934, sculptor Oscar Han)

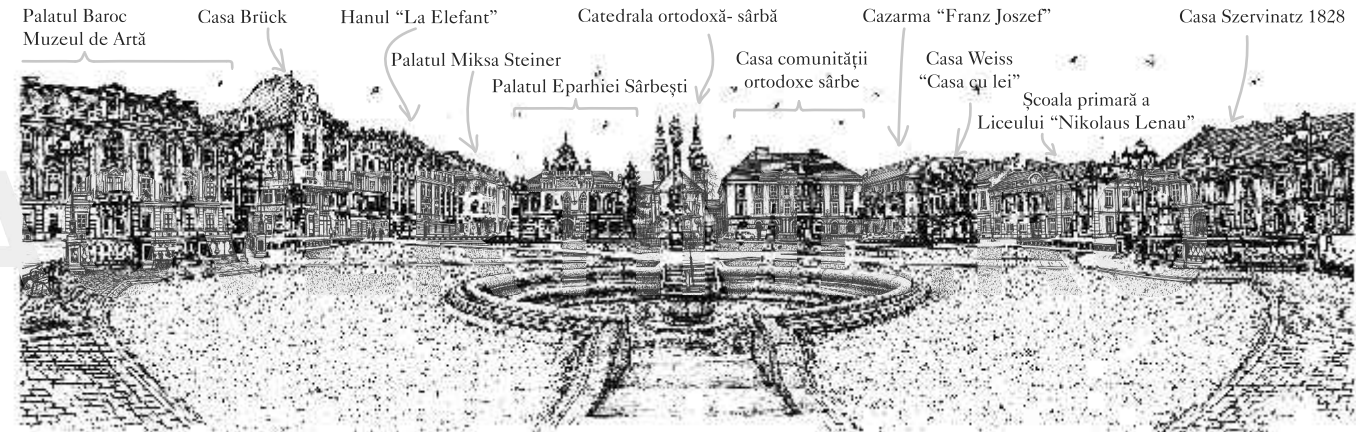
Piața Unirii

Adevărata perioadă de transformare a pieței a început odată cu eliberarea de sub stăpânirea otomană de către Eugeniu de Savoia în 1716. În 1733 exista deja un proiect și s-a trecut la o sistematizare coerentă a întregii cetăți, Timișoara trecând repede de la o cetate medievală izolată în mijlocul unor mlaștini la o fortăreață modernă, cu fortificații puternice.

Această panoramă a laturii vestice a Pieței Unirii reprezintă clădiri cu semnificație importantă în istoria orașului, atât din punct de vedere arhitectural cât și din punct de vedere economic, cultural - religios. Fiind cea mai veche piață a cetății, majoritatea clădirilor se încadrează în stilul baroc. Cele construite în jurul anilor 1900 conțin elemente arhitectonice specifice curentului Art-Nouveau/Secession.

Din fericire pentru întreg ansamblul pieței, nu au existat în anii regimului comunist intervenții majore și nu s-au inserat blocuri de locuințe printre cele istorice așa cum s-a întâmplat în Piața Victoriei. Doar blocul construit în Piața Mărăști, în spatele clădirilor de pe latura nordică, creează un dezacord estetic. Restaurările de fațade, acoperișuri, supraetajările, unde a fost cazul, au fost făcute ținând cont de particularitățile stilistice ale fiecărei clădiri. Un merit important l-a avut arhitectul Șerban Sturdza care a contribuit în anii '80 la restaurarea pieței.

În ultimii ani, majoritatea clădirilor din Piața Unirii au beneficiat de reabilitări importante. Proiectul a fost anunțat în anul 2013 și de atunci s-au făcut progrese în ceea ce privește clădirile și străzile adiacente, majoritatea devenind pietonale. Structura zonei verzi din jurul Statuiei Sfintei Treimi a fost păstrată, fiind înlocuit doar pavajul, balustradele și corpurile de iluminat.

Fântâna cu apă termal - minerală, forată în 1894 iar în spatele ei, Statuia Sfintei Treimi

Piața Unirii- Biserica Ortodoxă Sârbă

Piața Unirii este, cronologic, prima piață a Timișoarei (urmată de Piața Paradei- actual Piața Libertății). Aici erau adăpostite clădirile bisericii și ale administrației, alături de câteva case private. Piața Paradei era rezervată celor cu caracter militar. Ea s-a aflat întotdeauna în interiorul cetății, fie că vorbim de perioada dominației otomane cât și de perioada dominației habsburgice.

Între 1744 și 1748, aici, pe locul unor vechi fortificații se construiește Biserica Episcopală Ortodoxă. Ea înlocuia vechea biserică de lemn cu hramul Sf. Gheorghe, ce fusese distrusă în 1737 de un incendiu și care s-a aflat în apropierea actualului amplasament, în fosta moschee Seidi Ahmed. La 1792 cele două turnuri acoperite cu tablă de aramă au fost suprainălțate.

La despărțirea ierarhică dintre români și sârbi din 1865, edificiul a devenit Catedrală Ortodoxă Sârbă, având hramul "Înălțarea Domnului". Iconostasul vechi, pictat de Stefan Tenetchi, a fost înlocuit între anii 1830 - 1836 cu cel sculptat de către Mihajlo Ianici și pictat de cel supranumit "Tiziano al Banatului", Constantin Daniel, în 1843. Iconostasul a fost aurit de către Alexander Tapferer în 1839.

În anii ce au urmat, comunitatea sârbă a restructurat alăturat alte două edificii monumentale, actualul Vicariat Sârbesc și Casa Comunității care în 1847 este menționată cu numele de „Noua Casă Iliră” și având pivniță cu vinuri și spații comerciale la parter.

La 1906 arh. László Székely reface fațada clădirii vicariatului, utilizând unele detalii ale arhitecturii de cult sârbești și rusești. Cât despre Casa Comunității Ortodoxe, aceasta este executată în stil clasicist, cu unele influențe baroce.

În anul 1983, pe axa de simetrie a acoperișului, arh. Șerban Sturdza proiectează un fronton caracteristic stilului baroc.

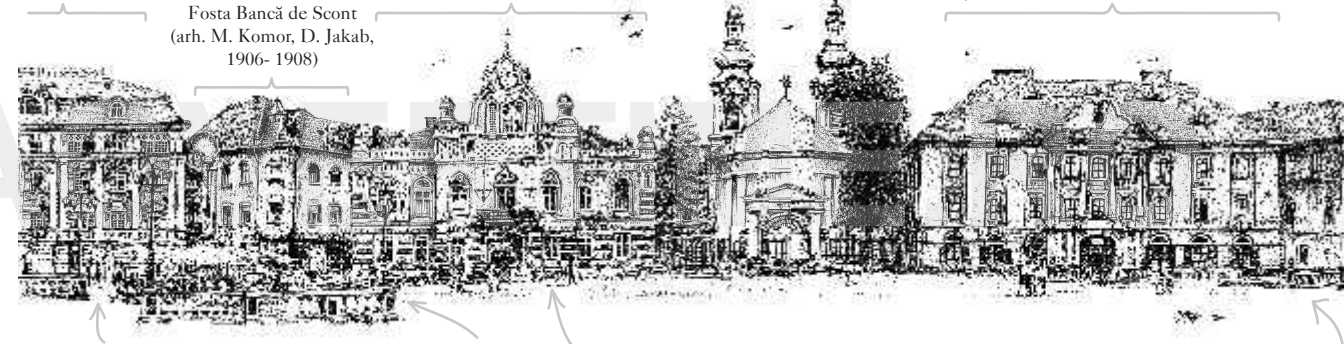
Vechea clădire a
hanului "La Elefant"
(- 1746)

Palatul Miksa Steiner
Fosta Bancă de Scont
(arh. M. Komor, D. Jakab,
1906- 1908)

Palatul Eparhiei Sârbești
(1745- 1747, remodelată de
arh. László Székely, 1903- 1906)

Catedrala ortodoxă- sârbă
(Catedrala rasciană)

Casa comunității ortodoxe sârbe (1812- 1821)
La 1823- funcționează aici școala ortodoxă
Fațadă remodelată în 1983, restaurată 2008

Clădire supraetajată în anii 1960,
Fațadă refăcută în 1981 de arh. Ș. Sturza

Str. V. Alecsandri,
spre Piața Libertății

Cunoscut și ca Vicariatul Sârbesc,
Din 1964 găzduiește o colecție de bibliofilie și artă religioasă

Str. Gen. Grigorescu
spre Parcul Botanic

Piața Unirii- Statuia Sfintei Treimi

O altă denumire a statuii aflate în mijlocul pieței este cea dată de locuitori de etnie germană, „Pestsäule” („Coloana ciumei”), denumire ce corespunde cu împrejurările reale ale ridicării acestui monument. Ea amintește de sfârșitul unei perioade negre din istoria orașului, (1738-1739), când „marea ciură” a lovit orașul și a șasea parte (1300) din locuitori au pierit (nu avea însă să fie ultima, între anii 1762- 1763 a erupt o nouă epidemie). Asemenea coloane tipice se regăsesc în întregul spațiu est-german, boemian și maghiar, comemorând aceleași tragice evenimente.

Inițiatorul și finanțatorul realizării ei a fost consilierul administrației din acei ani, Johann Anton Deschan von Hannsen, care a pus piatra de temelie- în urma unei promisiuni solemne, la 21 noiembrie 1740- pe actualul amplasament al ceasului floral, în fața Casei Deschan. Pe baza analogiilor stilistice se bănuiește că este o creație a sculptorului vienez Georg Raphael Donner și adusă la Timișoara pe calea apei, pe Dunăre, Tisa și pe canalul Bega. Ea este realizată din gresie în stil baroc și reprezintă Sfânta Treime, Fecioara Maria, având la bază statuia Sfântului Ioan de Nepomuk, (ocrotitor al Banatului), statuia regelui David și cea a Sfântei Barbara, patroana minerilor, Sfântul Rochus, Sfântul Sebastian și Sfântul Carol Boromeus.

Însă aceasta a trebuit să fie mutată în 1752 când baronesa Rosina von Metzrad a cumpărat terenul respectiv pentru construcția unei case. La acel moment Piața Unirii era în construcție iar statuia, făcută bucăți, a fost depozitată în Domul romano- catolic, urmând să fie amplasată în noua piață pe cheltuiala baronesei. Aceasta a uitat de promisiune făcută și câțiva ani a fost uitată în Dom.

A fost nevoie de intervenția personală a împărătesei Maria Theresia la 1755 pentru ca statuia să fie amplasată în actualul loc.

Casa Weiss- “Casa cu lei”

1758- propr. J. Palekutsevny,
1840- ospătaria “La Soarele de Aur”,
apoi băcănia “La Câinele Alb”,
prăvălia “La Fluierul Mare”.
La 1900 a aparținut Fam. Weiss

1800- Renumitul han și cafenea
„La cei Șapte Principi Electori”.

1900- “Hotelul Bristol”
Astăzi Școala primară a
Liceului “Nikolaus Lenau”

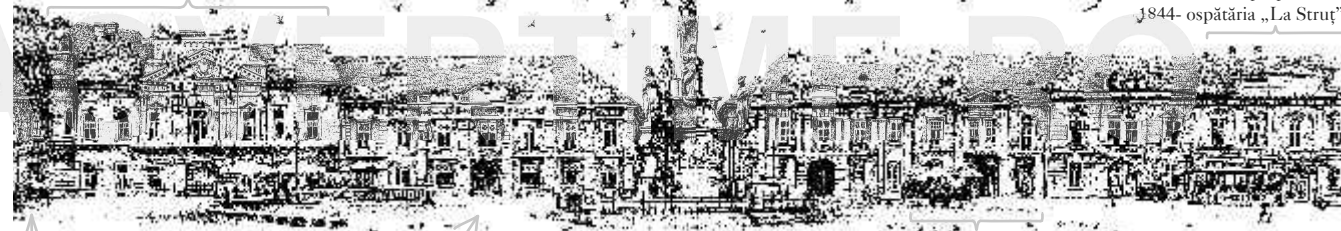
Casele Canonicilor (1758)

Casa Szervinatz (propr. 1828),
1847 - ospătaria „La Trei Husari”
1852 - Fabrică de oțet

În 1828, casa se numea
“Casa Canonicilor”

Casa Krautwaschl
(propr. 1828)

1844- ospătaria „La Struț”

↑
Cazarma “Franz Joszef”
sau Cazarma Vienci

↗
1752 - prima casă existentă aici
aparținea lui L. Kayser, maistru brutar

Statuia Sfintei Treimi

↘
Casa Nica Koszta (propr. 1828),
a găzduit un timp ospătaria
„La Balotul din Ardeal”

↘
Spre
Domul romano- catolic

Piața Unirii- Domul romano catolic

După anul 1786 cele patru laturi ale pieței încep să prindă contur astfel încât zona devine o piață de dimensiuni foarte mari (150x110 m). În mare parte, clădirile din piață reflectă o influență barocă dar și elemente ale clasicismului sau ale perioadei anilor 1900, când multe din ele au suferit modificări, supraetajări, refaceri de fațade.

Această piață, numită de-a lungul timpului "Hauptplatz", "Domplatz", "Losonczy tér" (după numele comitelul Stefan Losonczy, ucis de turci la 1552) și reflectă cel mai bine spiritul deschis, tolerant al Timișoarei, aici amplasându-se, față în față, cele două catedrale a celor două confesiuni predominante. "Piața Unirii" a fost numele ce i-a fost dat în 1919, aici oprindu-se trupele române care au intrat în Timișoara.

Una din clădirile care nu au suferit modificări majore este Domul romano- catolic, cea mai reprezentativă și unitară clădire barocă din oraș. Datorită mutării sediului diocesan de la Szeged, împăratul Carol al VI-lea hotărăște construirea unui nou edificiu. Piatra de temelie a fost pusă în 1736, urmând proiectul vienezului J.E. Fisher von Erlach. Deși era terminat doar altarul, în 1754 s-a oficiat prima liturghie și s-a sfințit cu hramul Sf. Gheorghe. Construcția s-a finalizat doar în 1774 de mastru constr. Philipp Maurer sub domnia împărătesei Maria Theresia. Perioada coincide cu marele val de coloniști germani (colonizarea tereziană) care a dublat numărul credincioșilor catolici din Banat.

Interiorul somptuos și expresiv este presărat cu elemente rococo. Altarului principal este marcat de pictura reprezentându-l pe Sf.Gheorghe a lui Michel Angelo Unterberger (1755), alături de operele sculptorului vienez J. Rossler. În total Domul înglobează 10 altare.

Acustica deosebită este perfectă pentru organizare unor concertele de orgă iar liturghiile se țin în limbile maghiară, germană și română.

În 1828, casa se numea
"Casa Canonicilor"

Casa Krautwaschl
(propr. Franz Krautwaschl, 1828)
1844- ospătăria „La Struț”

Orologiile au fost construite de
timișoreanul Joseph M. Ride

Clopotul cel mare cântărește 1153 de kg. și a fost turnat la Buda

Casa Prenner / Bremen
(supraetajată în 1955)
la 1848 – adăpostea o dulgherie
și o lăcătușerie

Banca Centrală Șvăbească
(la începutul sec. al XX-lea)

Casa "Paul Zsivkoich" (propr. 1828), în planuri apare la 1758
La 1840 – în clădire funcționa ospătăria „La Regele Greciei”

Domul romano- catolic

Prima orgă a fost construită de vienezul Paul Henke (1767)
și a fost înlocuită de cea a timișoreanul C.L. Wegenstein,
după modelul celei de la Saint Suplice, Paris

Piața Unirii- Palatul Baroc

Majoritatea clădirilor din Piața Unirii au fost construite pe actualul amplasament după eliberarea Timișoarei de către prințul Eugeniu de Savoia la 1716, chiar dacă de-a lungul timpului ele au suferit modificari majore, conforme cu stilul arhitectonic al fiecărei perioade. Până atunci suprafața pieței era străbătută în diagonală, din colțul de sud-est până în cel de nord-vest de valul de apărare al orașului interior.

Acesta a început să fie dărâmat după anul 1740 iar șanțul exterior umplut cu pământ, zona interioară fiind pavată.

Nu s-a păstrat nimic din clădirile sau fortificațiile otomane, deși timp de 164 de ani aceștia au stăpânit orașul.

Palatul Baroc este una din cele mai importante clădiri din cele 14.000 (cel mai mare număr de clădiri istorice dintr-un oraș din România). Înainte de 1754, o parte a clădirii aflate în construcție a găzduit Oficiul Minier (1733) și Casa Camerală (1752). La 1754 Palatul Baroc a fost reședința oficială a președintelui "landului Banat". În 1758 doar două treimi din construcție erau finalizate iar în forma actuală de abia în 1779 clădirea a devenit "Casa Comitatului". De-a lungul timpului a avut mai multe utilități, Sediul "Țării de Coroană- Voivodina Sârbească și Banatul Timișean" (1848- 1860), Prefectura Timiș- Torontal (1919- 1950), Institut Agronomic.

Din 1984, după operațiuni de restaurare, devine Muzeu de Artă. Acesta găzduiește, pe lângă artă contemporană, decorativă și europeană, 90 de lucrări semnate de Corneliu Baba. Bazele colecției au fost puse însă în 1879, când Ormós Zsigmond (1813- 1893), fondatorul Societății Muzeale din Ungaria de Sud, colecționar și istoric de artă, donează noii instituții colecția sa substanțială de pictură europeană.

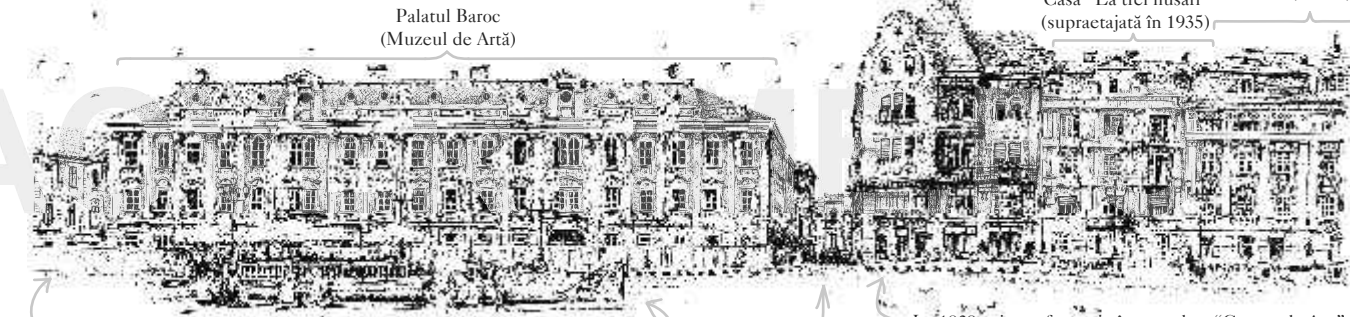
Fântâna aflată în față a fost refăcută în 1983, actuala apă provine din alt izvor, puțin mineralizat și la o temperatură mai scăzută.

Sala mare a palatului a găzduit festivități prilejuite de vizita unor împărați, regi și prelați, importanți oameni de cultură (F. Liszt, J. Brahms, P. Sarasate, G. Enescu, etc.)

Casa Brück, constr. în 1910 de arh. László Székely și arh. Arnold Merbl în stil Secession/Art Nouveau, ușor eclectic

Vechea clădire a hanului "La Elefant" (- 1746)

Casa "La trei husari" (supraetajată în 1935)

Str. A. Pacha

Fântâna arteziană cu apă termal- minerală a fost forată în 1894 până la 412 m și avea un conținut mare de magneziu- calciu la 24,5 °C

Str. Mercy spre Piața Sf. Gheorghe

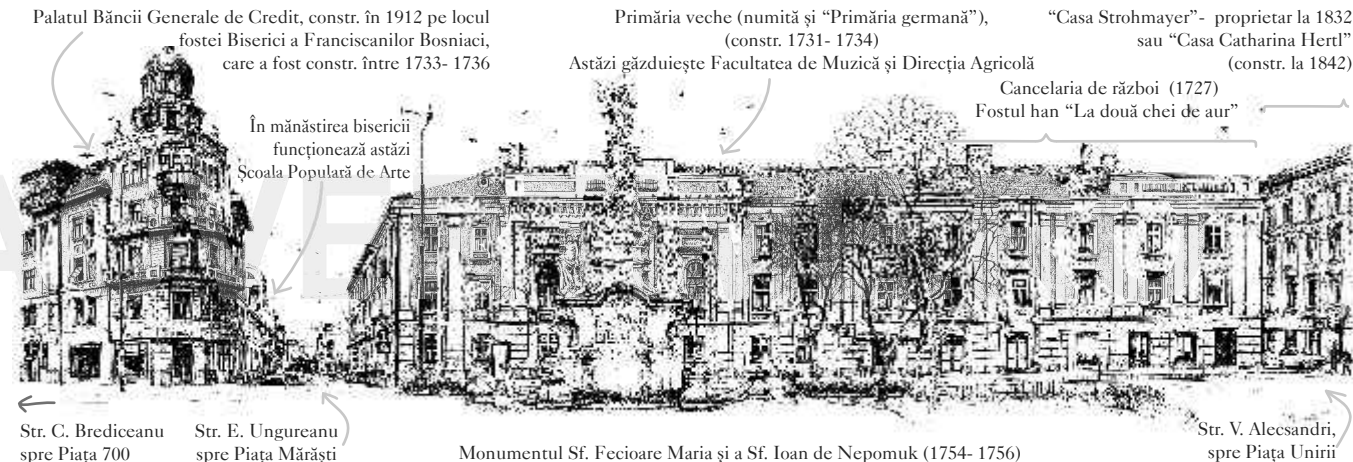
La 1828 exista o farmacie în acest loc, "Crucea de Aur", proprietate a fam. Zifkovich. Farmacia actuală păstrează mobilierul original, de la 1900

Piața Libertății- Statuia Sf. Maria și a Sf. Ioan Nepomuk

Pe latura de nord a pieței a fost construită între 1731- 1734 “Primăria comunității germane”, (lângă Cancelaria de război) după planurile arhitectului italian Pietro del Bonzo. Sala mare de la etaj era celebră în secolul al XVIII-lea, fiind cea mai vestită sală de bal din oraș. Inscricția în caractere arabe încastrată în peretele primăriei, descifrată recent, indica prezența unui turn în acel loc. Este singura mărturie rămasă a celor 164 de ani de dominație otomană. Dominantă, ca înălțime și volum, în ansamblul pieței a fost Biserica Franciscană a franciscanilor bosniaci, aflată pe locul în care s-a construit Palatul Băncii de Credit (clădirea din stânga imaginii). O legendă spune că, la 1809, în subsolul ei a fost ascunsă Coroana Sfântului Imperiu Roman al Națiunii Germane, de teamă că trupele franceze a lui Napoleon ar fi putut să o captureze, dacă ar fi intrat în Viena.

Mijlocul pieței este dominat astăzi de monumentul Sf. Maria și Sf. Nepomuk, creație a barocului vienez, ce a fost adus de la Viena în 1756 pe calea apei. Sculptura a fost începută de Raphael Donner, dar datorită morții artistului, a fost finalizată de E.Wasserburger și F. Blimm. În 1852 statuia a fost mutată lângă cazarma “Transilvania” iar pe locul ei a fost amplasata Coloana Fidelității, monument al Revoluției de la 1848. După demolarea cazarmii în 1964, statuia a fost din nou repusă pe actualul amplasament în 1974.

Figura centrală a monumentului este Sf. Ioan Nepomuk, patronul catolicismului în Banat, deasupra căruia tronează Sfânta Maria. În planul secund apar sfinții Rochus, Carol Boromeu și Sebastian. Pe cele trei registre ale soclului este înfățișat, supliciul canonicului praghez care, refuzând să divulge secretul reginei Boemiei, făcut cu ocazia spovedaniei, este aruncat de către regele Wenceslav în râul Vltava.

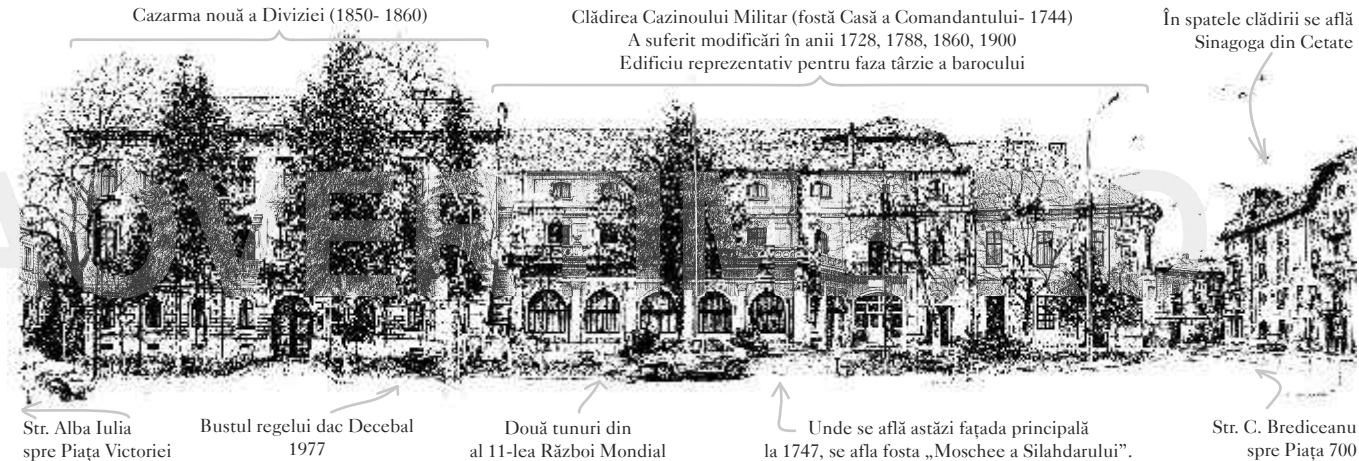

Piata Libertății- Cazinoul Militar

De-a lungul secolelor această piață centrală a cetății/orășului a purtat mai multe denumiri: Piața de Paradă (Parade Platz), Piața Libertății (Freiheitsplatz), Piața Prințul Eugen (Jenő herceg tér), Piața Armelor sau Piața Militară. După Revoluția maghiară din 1848 numele pieței a fost schimbat în Piața Libertății, nume ce l-a purtat până când orașul a fost recucerit de armata austriacă- când piața a redevenit Piața Prințul Eugen. Actuala Piață a Libertății a devenit locul în care s-au concentrat funcțiile administrative, religioase dar mai ales cele militare ale cetății. Pe două din laturile pieței au fost concentrate doar edificii militare. Astfel pe latura de Vest s-a construit Casa Comandantului, Cazinoul Militar în 1775, monument ce păstrează anumite elemente ale barocului incipient. În decursul anilor clădirea a fost supraetajată și completată cu o terasă mare. Sala mare de festivități a jucat un rol important în viața socială a tinerilor ofițeri, aici desfășurându-se fastuoase baluri.

Deasemenea, clădirea e legată de povestea de dragoste din tinerețe a lui Ludwig van Beethoven cu Jeanette d'Honrath. Aceștia s-au cunoscut în 1787 dar nu au oficializat niciodată relația. Jeanette a devenit soția lui Karl von Greth care a fost detașat în 1823 în Timișoara, în funcția de comandant al cetății. La câteva luni însă, aceasta a murit și a fost îngropată în cavoul Bisericii Piaristilor iar în 1911, rămășițele i-au fost mutate în cimitirul din Cetate. Beethoven i-a trimis condoleanțe generalului îndoliat, semn că iubirea pentru Johanna (Jeanette) încă mai dăinuia în sufletul artistului.

Tot aici, în 1924, a fost organizată Expoziția de trandafiri la care a fost prezentat pentru prima dată trandafirul negru și albastru. Din 1996 găzduiește Muzeul și Cercul Militar.

Piața Libertății- Garnizoana Timișoara

Latura de sud a pieței, prin strada Alba Iulia, face legătura cu Piața Victoriei, creându-se o perspectivă deosebită spre Catedrala Mitropolitană. Până în anul 1988 pe această stradă era amplasată linia de tramvai care venea dinpre cartierul Iosefin- Gara și strabătea întreaga piață, făcându-se aici legătura cu liniile spre Fabric și Mehala. Aceste schimbări nu au fost cele dintâi făcute în planul pieței.

Bazele sistematizării au fost puse după 1716, când s-a trecut foarte rapid la o refacere completă și rapidă a întregii cetăți. Se spune că între rămășițele fumegânde ale asediului austriac mai rămânseră doar șapte clădiri stinghere. După o reparație superficială a cetății făcută de inginerul A. la Casse, s-a trecut la executarea planurilor imperiale de refacere din temelie. Primele necesități ale noii cetăți au fost cele de natură militară, astfel că pe lângă construirea fortificațiilor s-a trecut și la realizarea construcțiilor administrativ- militare. S-au ridicat pe baza noilor planuri (trasate, aprobate prin primul regulament de urbanism din 1728 al contelui Mercy) aproximativ 180 de clădiri militare, administrative, ecleziastice și private. Acestea au suferit în ultimele trei veacuri reconstruiri, etajări, înlocuiri în numeroase rânduri. Una din clădirile care a rezistat în forma volumetrică originală de la construirea ei este clădirea Garnizoanei Timișoara.

Această clădire apare în planurile orașului din 1727 sub numele de “Generalatul Nou”, clădire detaliată în planuri ca având parter, etaj și mansardă. La parter erau localizate bucătăria, grajdurile, camerele pentru servitori și ordonanțe iar la etaj încăperi de locuit, spații de reprezentanță și arhiva. La mansardă erau delimitate câteva camere și depozite.

Intrarea este străjuită de doi stejari plantați în 1923 în amintirea încoronării regelui Ferdinand și a reginei Maria.

Comenduirea Garnizoanei Timișoara (constr. terminată la 1730),
Găzduiește și Muzeul Militar

“Casa cu flori”, proprietatea lui Wilhem Muhle la 1876,
a reușit să ridice Timișoara la rang de “oraș al florilor”.

“Casa cu Atlanți” (stil neoclasic,1812),
Proprietar Toma Naum Makri
Construită pe locul unei case turcești,
aparținând probabil “Pașei de Timișoara”

A fost numită și “Generalatul Nou”, aici locuind contele de Mercy începând din 1727.
Este considerată cea mai veche construcție din oraș care și-a păstrat forma inițială.

Str. Alba Iulia
spre Piața Victoriei

În canaturile porții
sunt îngropate 2 tunuri de bronz

Piata Libertății- Biblioteca Județeană

Piata Libertății este, fără îndoială, cea mai veche piață a Timișoarei, nucleul inițial de la care a pornit evoluția orașului, datorită poziționării pe un teren oarecum mai ridicat față de zona mlăștinoasă generată de numeroasele brațe răsfirate ale Begăi. Tot aici s-a aflat, probabil, piața medievală a orașului, anterioară stăpânirii otomane. În timpul acesteia (1552-1716) zona exterioară este fortificată cu lemn și pământ iar în interior încep să apară construcții civile, religioase și militare. Noua cucerire otomană devine capitală de vilayet otoman la conducerea căreia este numit un vali (guvernator) sau beilerbei (uneori cu rang de pașă sau chiar de vizir). Dezvoltarea comercială și agricolă este determinată de venirea a numeroși musulmani din Imperiu dar și a primilor evrei de rit sefard. Orașul constituit din case de lut acoperite cu țigle de lemn și străzi pavate cu lemn este împărțit în patru suburbii iar acestea, la rândul lor, în 10 mahalale. Datorită canalelor ce înconjurau aproape fiecare suburbie, acestea au fost fortificate separat, imaginea de ansamblu fiind aceea a unui oraș policentrat.

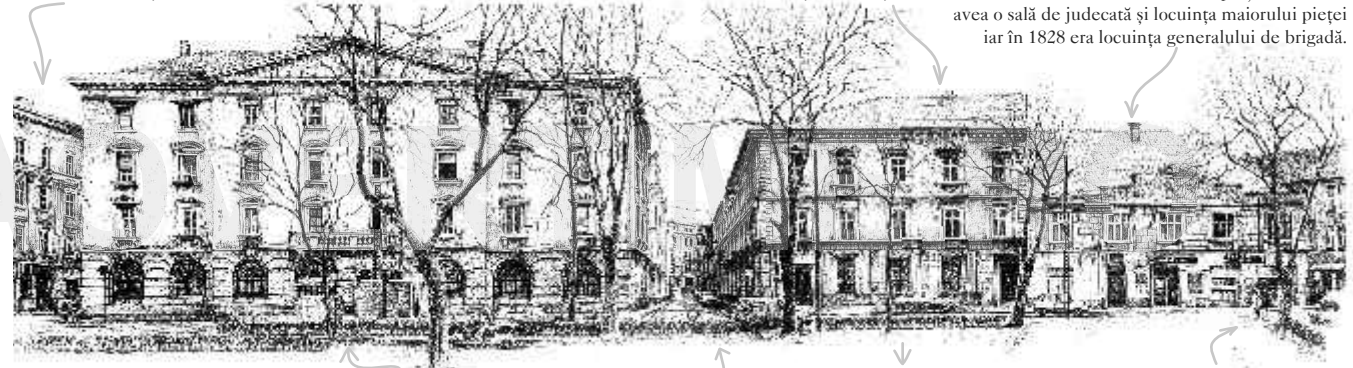
Vreme de peste 150 de ani cetatea cunoaște o permanentă mișcare militară. Căpetenii de oști, suite militare sau nobiliare, solii străine se perindă sau se refugiază în cetate în căutarea de sprijin militar sau politic. Printre ei, претенdenții la tronul Moldovei sau al Țării Românești care solicitau suportul Porții Otomane, în acei ani când exista o slabă organizare politică a principatelor românești.

După eliberarea în 1716 de către trupele conduse de Eugeniu de Savoya, din Vilayetul otoman nu mai rămâne nimic. Toate cele 8 moschei ale orașului sunt dărâmate, alături de bazarul și băile turcești. Cu ocazia săpăturilor din 2013- 2014 chiar în fața clădirilor din imagine au fost descoperite ruinele băilor turcești, acestea având un rol important în societatea otomană, acolo discutându-se afaceri, politică.

Casa Catharina Hertl (1842)
pe poartă apar inițialele CH 1842.

“Casa Spekner” (1823), la parterul casei a funcționat prima florărie a celebrului florar Wilhelm Mühle
Din 1904 este sediul Bibliotecii Județene Timiș

“Casa maiorului pieței”, în 1740,
avea o sală de judecată și locuința maiorului pieței
iar în 1828 era locuința generalului de brigadă.

Palatul Băncii Agrare (arh. Karl May, 1860- 1863)
a găzduit în timp Librăria Corvina, Banca Italiană, CEC

Str. Gen. Praporgescu,
spre Piața Sf. Gheorghe

În acest loc au fost descoperite în 2013- 2014,
ruinele vechilor băi turcești

Str. Lucian Blaga
spre Castelul Huniade

Palatul M. Steiner, Casa Arhiducelui, Palatul Kunz și Sinagoga (Piața Acad. Corneliu Micloși)

După anul 1744 a fost aprobată construirea cartierelor Fabric, Iosefin și Mehala dar, datorită interdicției militare ce stabilise o zonă interzisă de 948 m. în jurul cetății (esplanada), nu s-a putut construi nimic pe acest câmp. De abia în 1868 s-a redus zona interzisă la 569 m. și au putut începe construcțiile între Piața Romanilor și Piața Micloși, actualul Bulevard 3 August 1919. Aceasta reprezintă adevărata dată a preluării autorităților românești a Banatului prin intrarea trupelor românești în oraș. Preluarea de către autoritățile românești s-a desfășurat cu întârziere (față de 1 Decembrie 1918) datorită prezenței în regiune a trupelor sârbe și franceze. Deși România revendicase Banatul în cadrul granițelor sale naturale, până la Tisa și Dunăre, Banatul a fost în cele din urmă împărțit între Regatul României (aproximativ 2/3) și Regatul sârbilor, croaților și slovenilor (aproximativ 1/3).

Prima clădire din zonă a fost și prima clădire cu două etaje din Fabric. A fost construită de proprietarul de cărămidărie Josef Kunz imediat după 1868 și cumpărată de Johann Salvator de Habsburg în 1873. A fost Arhiduce și Prinț de Austria, Prinț al Ungariei, Boemiei și Toscanei. Povestea tragică de dragoste a arhiducelui cu o balerină a Operei din Viena poate fi citită în numeroase surse online. Aceștia au dispărut în 1890 într-o călătorie cu propriul vas cu aburi în America de Sud (clădirea din centru-stânga).

A urmat construcția celui de-al doilea palat a lui J. Kunz (clădirea din centru-dreapta) în 1892 iar în 1899 s-a terminat construcția Sinagogii Comunității Israelite (dreapta). Ultima clădire construită a fost Palatul lui Miksa Steiner în 1902 (stânga imaginii)

Palatul Miksa Steiner
(arh. Eduard Reiter,
1901 - 1902)

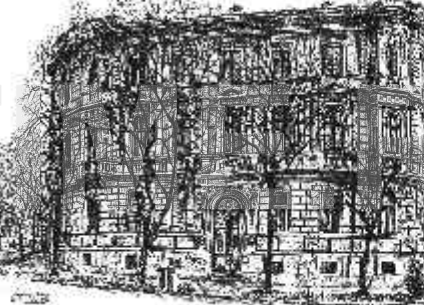
spre Podul Decebal

Casa arhiducelui Johann Salvator de Habsburg
(fiul cel mic al lui Leopold al II-lea,
Mare Duce de Toscana și a celei de-a doua soții,
prințesa Maria Antonia a celor Două Sicilii)

spre Piața Traian
Bulevardul 9 August 1919 (fost Andrassi utca)

Casa Josef Kunz (fondatorul și directorul
fabricii de cărămidă Josef Kunz & Comp.)

J. Kunz a construit mai multe case
în această zonă la începutul sec. XX

Sinagoga Comunității Israelite
(arh. Lipót Baumhorn, 1897-1899)

Stil eclectic,
cu elemente neo-maure,
gotice și elemente de stil
neo-renascentist italian

Piața Traian- Palatul Ștefania

Situată în cartierul Fabric ("Fabrică", în germană "Fabrikstadt", maghiară "Gyárkölváros"), Piața Traian s-a vrut a fi o replică la dimensiuni mai reduse a Pieței Unirii, (proiectată de inginerii militari în 1740) și a purtat mai multe denumiri, inițial ea fiind "Hauptplatz" și apoi "Kossuth tér". Până în anul 1716 partea de est a cetății otomane nu a fost locuită, zona fiind dominată de mlaștinile create de mulțimea de brațuri ale Begăi și doar două mori de apă sunt menționate ca fiind funcționale aici.

Datorită numeroaselor fabrici construite începând cu 1718 (când o parte din populația româno-sârbă din cartierul Palanca Mare a fost nevoită să se mute aici pentru a permite autorității militare să construiască noua cetate), întreaga zonă a fost denumită generic "Fabric".

Pe numeroasele ramificații de mici canale navigabile care împânzeau Fabricul (unele existând chiar și în 1907), erau amplasate numeroase mori (8 mori până în 1880 care măcinau 2500 de tone anual, după unele înregistrări) și poduri. Pe lângă acestea, datorită accesului la canalul Bega, a apărut o industrie puternică și variată. Au luat avânt micile afaceri, Fabricul devenind cunoscut pentru breslele cizmarilor, papucarilor, șelarilor, cojocarilor, dogarilor, pescarilor, ale brutarilor, măcelarilor, peruchierilor sau croitorilor.

Dintre toate cartierele Timișoarei, Fabricul poate fi considerat cel mai multi- etnic. Astfel românii locuiau în Vlasca Mare, rascienii-sârbi în Fabricul Vechi, iar nemții în Fabricul German. În 1753, ajung și romii, numiți "bănățenii noi" care ocupau cartierul "Lumea Nouă", în zona Gării de Est. Pe lângă ei, în Fabric lucrau și italieni, francezi sau spanioli care se ocupau cu orez, mătase sau vin, apoi apar greci, armeni, evrei maghiari și cehi.

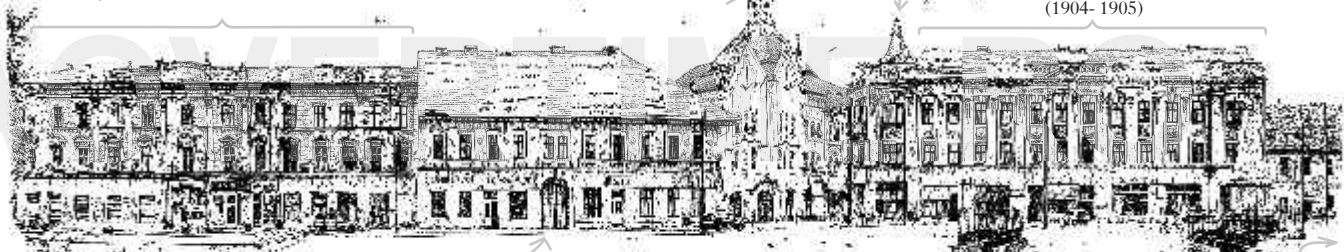
"Palatul Ștefania" sau "Casa cu maimuțe", (arh. László Székely, 1909 – 1910).
(Palatul Orășenesc din Fabric și Clubul Cetățenilor)

Vechiul han „Marocanul”, -1850
Aici a cântat și taragotistul Banatului,
Luță Ioviță.

"Casa Sobovici" (după numele proprietarilor de la 1930)
Renovată și adăugită de baronul Mihály Nikolics de Rudna (- 1900)
Aici a funcționat hotelul „Păunul de Aur” ("Pfau", "Arany Páva")

Catedrala Mileniului

Palatul contesei Mirbach
(1904- 1905)

"Casa Nenadovici" (de la comerciantul de coloniale A. Nenadovits,
premiat de Regele Ferdinand, cu prilejul vizitei făcute la Timișoara,
ca cel mai bun comerciant. Firma funcționa la 1884.

Obeliscul piramidal marchează locul primei
biserici de rit greco- oriental (ortodox)- 1753.
Fațetele lui erau împodobite cu icoane pictate.

Str. Ștefan cel Mare
spre Piața Badea Cârțan

Piața Traian- Biserica ortodoxă sârbă

În jurul anului 1900 piața a început să aibă un aspect urban, casele mici au fost înlocuite de construcții noi, terenurile virane și grădinile au dispărut fiind înlocuite de clădiri care formează fronturile neîntrerupte pe care le vedem astăzi. Spre deosebire de alte cartiere ale cetății, străzile din Fabric încă mai păstrează formele sinuoase ale mlaștinilor și brațelor de apă care l-au străbătut.

Biserica ortodoxă- sârbă este una din primele clădiri apărute aici care încă se mai păstrează. Inițial, biserica era situată în inima "Fabricului Rascian", cartier cu locuitori ortodocși proveniți din actuala Serbie, termenul de "rascian" provenind de altfel de la râul Raska, din regiunea considerată a fi "leagănul sârbilor". Vreme îndelungată sârbii au deținut conducerea bisericii ortodoxe din Banat astfel încât termenul "rascian" a devenit sinonim pentru "ortodox".

Tot în Fabric se aflau multe hoteluri, restaurante și berării unde veneau locuitorii din alte zone ale orașului, mai ales în perioada când biserica catolică interzisesse consumul de băuturi alcoolice și jocurile de cărți în cetate. "Tot ce e bun vine din Fabric"- era zicala care definea cartierul în acei ani; ani în care populația civilă a lui depășise pe cea a cetății.

Piața Traian a găzduit piața zilnică și târgurile săptămânale câteva sute de ani, până la modernizare Pieței de Fân (actuala Piața Badea Cârțan). Aici veneau negustori din toată regiunea dar mai ales producătorii din Fabric cu mărfurile produse de ei. Prima fabrică apărută aici a fost Fabrica de postav apoi au urmat Fabrica de bere, Moara de hârtie, numeroase Căramidării, Fabrica de sârmă, Fabrica de Mătase dar și Fabrica de ghete Turul, Fabrica de baterii Dura, Fabrica de produse chimice Guban la începutul secolului al XX-lea.

Palatul "Mercur", 1908- 1909, proprietar Béla Fiatska.
Decorațiunile fațadei corespund ultimei faze,
și cea mai evoluată, a stilului secesion.

Biserica ortodoxă Sârbă "Sfântul Gheorghe",
construită între 1745-1755 în stil neoromanic
Găzduiește o colecție de 100 de cărți de cult
scrise în lb. slavă și câteva în limba greacă
din perioada secolelor 18- 19.
Pictată de Ștefan Tenetchi-Panechin din Arad.

Casa Comunității Sârbe din Fabric,
proprietate a Parohiei ortodoxe sârbe,
este decorată în stil Second Empire

Str. Ștefan cel Mare
spre Piața Badea Cârțan

Casa baronului Mihail Nicolici de Rudna,
nepotul cneazului sârb Miloș Obrenovici,
înnobilat de împăratul Franz Josef în 1854

"Clopotul cioplit"
sculptură a lui Ștefan Călărășanu (1947- 2013)

Piața Maria

Deși nu este o "piață" în termeni geometrici și nu are o suprafață asemanătoare cu celelalte piețe ale Timișoarei, Piața Maria reprezintă un punct de reper, înglobând elemente istorice și arhitectonice importante atât pentru timișoreni cât și pentru turiștii care o vizitează. Situată dincolo de Bega, în afara cetății, pe zona rezervată până la sfârșitul sec. al XIX-lea operațiunilor militare, Piața Maria desparte și leagă, în același timp, două cartiere istorice ale Timișoarei, Iosefinul de Elisabetin. Astfel, clădirile situate în centru imaginii aparțin Elisabetinului iar cele din lateral se situează în Iosefin.

Numele aceste piațete este dat de monumentul Fecioarei Maria- sculptat în marmură de Carrara și adăpostit sub un baldachin neoromanic construit după planurile arhitectului László Székely. O legendă locală, relativ recentă, plasează chiar pe acest loc execuția conducătorului revoluției țărănești de la 1514, Gheorghe Doja. Se spune că, în timp ce acesta era supus unor chinuri groaznice, călugări care cântau imnuri religioase au putut vedea pe cer chipul Fecioarei Maria. O statuie, icoană a Fecioarei Maria este atestată încă din secolul al XVIII ca obiect de cult prezentă în pelerinajele ce aveau loc aici.

Întreg ansamblu este plasat alături de Palatul Comunității Reformate, respectiv Biserica Reformată, clădire legată de istoria recentă a orașului. Din acest loc, un protest al credincioșilor în 15 decembrie 1989 împotriva evacuării iminente a pastorului bisericii, s-a transformat într-o largă mișcare de mase la nivel național care a dus la căderea regimului comunist.

Acesta este motivul pentru care bulevardul care traversează piața se numește astăzi "B-dul 16 Decembrie 1989".

Biserica Reformată, constr. 1902, în stil gotic englez arh. N. Károly jun și J. László din Budapesta.

Orga a fost realizată în atelierul lui Wegenstein Lipót

Statuia Fecioarei Maria (1906)
(sculptor Kiss György)
marmură de Carrara

Cazinoul Bănățean, arh. Emil Tory, 1903
a găzduit cazinoul "Delvidevi Kasino"
(numit și "Cazinoul Sudului")

"Palatul Apei" sau "Casa Societății Timiș- Bega"
(arh. Baumhorn Lipót, constr. Karl Hart, 1901)

Str. Gh. Doja

Str. 16 Decembrie 1989
spre Piața A. Mocioni (fostă Piața Sinaia/Küttl)

Spre Podul Traian
Catedrala Mitropolitană

Piața Sfântul Gheorghe

Dacă până acum am vorbit, pe baza ilustrațiilor, despre schimbările ce s-au produs în urmă cu o sută-două de ani, iată că orașul în dinamica sa, își schimbă neîncetat înfățișarea. Această lucrare grafică, reprezentând Piața Sf. Gheorghe, am realizat-o în 2012 dar astăzi (iulie 2014) ea nu mai arată în acest fel datorită lucrărilor de modernizare. Ceea ce a fost recent ieri, astăzi a devenit imagine de colecție!

Piața Sf. Gheorghe este una dintre piețele vechi ale Timișoarei. Modificările survenite după defortificarea orașului au văduvit piața de elementul principal, -"biserica seminarului", ce purta hramul Sf. Gheorghe. Se presupune că biserica exista încă dinainte de ocupația turcească- pe timpul stăpânirii otomane fusese transformată în moschee. Ulterior, în această clădire s-a deschis prima instituție de învățământ superior laic din Timișoara, în anul 1845; avea două facultăți: pentru filozofie și pentru drept. Biserica seminarului era poziționată oblic față de axul pieței, adică pe diagonală- așa cum apare ea în fotografii și așa cum a fost descoperit cu ocazia amenajării din 2013- 2014.

Clădirea din dreapta a fost construită cu destinația de sediu pentru „Prima Casă de Economii” în 1855. Și clădirea din stânga a fost instituție bancară după 1914, sub numele de "Palatul Băncii Timișorene”.

Pe latura de sud a pieței se află casa în care s-a născut Georg Klapka, fiul faimosului Josef Klapka, cel ce a fost primar și a întemeiat prima bibliotecă de împrumut public a Timișoarei (și probabil prima din imperiu).

Este puțin cunoscut că aici s-a pus în mișcare primul tramvai tras de cai, în iulie 1869- fiind capătul de linie spre cartierul Fabric. Ea avea 1896 m și fost construită după ce zidurile cetăți au fost sparte iar șanțurile de apărare au fost acoperite.

“Casa Szana” (1913- 1915), numită și “Palatul Bănățean” (aspect foarte sobru, fără influențele Secession-ului dominant; prezintă asemănări cu clădirile bancare de pe Ringstrasse din Viena)

“Prima Casă de Economii” (arh. Karl May, 1856) (Erste Temeswarer Sparkassa)

“Casa Klapka- Kossak”,
primul observator meteorologic al orașului (1783- 1803)
devenit apoi studio foto Josef Kossak- Bohr
(1885- 1922)

Aici s-a pus în mișcare primul tramvai tras de cai, în iulie 1869,
fiind capătul de linie pentru linia ce făcea legătura spre cartierul Fabric

Statuia Sf. Gheorghe (sculptor:Silvia Radu, arh. Mihai Botescu, 1994)

Spre Piața Libertății

Castelul Huniade- Muzeul Banatului

Cetatea Timișoarei a devenit în 1754 cea mai mare fortăreață în plan stelat de pe teritoriul actual al României, concepută după planurile mareșalului francez Sebastien de Vauban și considerată invulnerabilă. Însă, între 1891 și 1910, aceasta a devenit vulnerabilă în fața noilor necesități urbane. Astfel, din cetatea de altădată s-au mai păstrat doar câteva ziduri risipite în zona Pieței Mărăști, a Pieței 700 și în parcul Botanic. Unitar a rămas până în zilele noastre doar Bastionul Terezia și Castelul Huniade.

Castelul Huniade poate fi considerat cea mai veche clădire din Timișoara care este pe același amplasament și având aceeași denumire. Aspectul său actual, ceea ce se vede astăzi din clădire, datează însă din anul 1856 și nu mai păstrează nimic din farmecul pitoresc al unui castel medieval. Nu se pot face prea multe analogii arhitecturale cu genul de castel pe care încă îl putem vedea la Castelul Corvinilor de la Hunedoara, a cărui dezvoltare pe verticală îi dă un aspect maiestuos. Poate doar organizarea lui în jurul unei curți patrulateră, existența unei Săli a Cavalerilor și poziția turnului donjon. Întreaga fațadă a fost refăcută într-un stil romanic.

Inițial a fost construit între anii 1443- 1447 de către Ioan de Hunedoara (tatăl regelui Matei Corvin), pe ruinele unui vechi castel din secolul al XIV-lea- construit în timpul domniei regelui Carol Robert de Anjou. Ioan de Hunedoara a fost Ban al Severinului din 1438, Voievod al Transilvaniei (1441-1456) și Regent al Ungariei (1446-1452). Tatăl său, Voicu, a luat numele Hunyadi (de Hunedoara), când a primit în 1409 de la Sigismund de Luxemburg domeniul și castelul Hunedoarei, drept răsplată pentru faptele sale de arme în luptele cu turcii.

Din 1947 adăpostește secțiile de istorie și de științe naturale. ale Muzeul Banatului.

“Școala de ucenici” (1786)

- școala duminicală pentru ucenici

devine în 1882 "Școală de arte și meserii"

iar în 1890, școala s-a mutat în actuala clădire.

Astăzi găzduiește

Colegiul Tehnic “Emanuil Ungureanu”

Construit de Ioan de Hunedoara (Iancu de Hunedoara, sau Ioan Huniade sau Ioan Corvin(1407 - 1456)

(în latină Ioannes Corvinus, în germană Johann Hunyadi, în maghiară Hunyadi János, în sârbă, Janko Sibirjanin)

Spre Primăria Timișoara
Parcul Justiției

Castelul Huniade
(Muzeul Banatului)

Spre Piața Victoriei
Teatrul Național și Opera Română

Palatul Weiss

Punctele Cardinale- Bastionul Terezia, Palatul Dicasterial

Bastionul Maria Terezia a fost construit între 1730- 1735 după cucerirea Timișoarei de către habsburgi. Planul de construcție al noii cetăți, ca de-altfel întreg planul de sistematizare al orașului, a fost conceput de Conte Mercy. El prevedea construirea de case de locuit, palate oficiale, reședințe civile și militare, școli, spitale, biserici și monumente. Întreaga, avea o suprafață de 10 ori mare decât vechea cetate (53 de hectare- față de 5 hectare). Spațiul interior a fost protejat de trei centuri de cărămidă arsă ce îmbrăcau un miez de pământ. Au fost bătuți piloni de stejar de 8 m lungime pentru a asigura rezistența zidurilor înalte de 12 metri. Între cele trei centuri de cărămidă se puteau deversa, prin ecluze, apele canalului Bega, alcătuind astfel șanțuri adânci de 3 metri. Accesul în cetate se făcea peste poduri mobile prin trei porți (a Vienei, a Ardealului și a Petrovaradinului) care se închideau seara.

Bastionul Terezia este singurul rămas în volumul inițial după sistematizarea făcută la 1891 de primarul Carol Telbisz, cel care a fost primar vreme de 29 de ani. Astăzi, după restaurare, Bastionul găzduiește spații comerciale și 2 spații expoziționale ale Muzeului Banatului.

Palatul Dicasterial a fost pentru mulți ani cea mai mare construcție din Timișoara. A fost ridicat pe locul unei cazărmi militare și a Casei Administrației Camerale, folosindu-se elemente arhitecturale specifice stilului romanic, ("renaștere florentină") asemănătoare cu cele folosite la Palazzo Strozzi și Pitti din Florența. Palatul este construit pe trei niveluri, cu 273 de birouri, 34 camere pentru servitori, 34 bucătării și alte 92 de camere cu diverse utilități, toate fiind grupate în jurul a trei curți interioare. A fost proiectată inițial ca reședință a guvernatorului Banatului. Acum adăpostește numeroase instituții de justiție.

Bastionul Terezia (1730- 1735)

Cetatea avea nouă bastioane purtând numele unor împărați, împărătese sau generali și a fost ridicată în totalitate în 42 de ani (1723- 1765)

Palatul Dicasterial

(1855-1860)

Se spune că „are câte o fereastră pentru fiecare zi din an”.
În realitate, clădirea are peste 400 de ferestre.

Biserica Evanghelică Luterană

(arh. Anton Schmidt, 1837 - 1839)

Piața Regina Maria- Liceul Gerhardtium

Ordinul Piarist (în latină *Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum*) este un ordin călugăresc romano-catolic a cărui misiune este educarea tineretului. A fost fondat de către Sf. Iosif de Calazanz (1557-1648) și s-a extins în toată Europa. Părintele Ordinului Piarist urmărea un scop educativ universalist, nediferențiat și strict religios. Ordinul a fost înființat la Roma în anul 1597.

Activitatea ordinului pedagogic al piariștilor a început în anul 1790, când piariștii mutați din Sântana, au primit în folosință Mănăstirea Franciscanilor. Școala piaristă a cunoscut o înflorire rapidă; în 1870 liceul a fost urmat de 417 elevi romano-catolici, ortodocși, evrei, luterani și reformați. Limba de predare la început a fost latină, după care germană și maghiară, iar din 1920 limba română. Independent de limba de predare erau ore și în maghiară, germană, română și sârbă. În 1909 se dă în folosință noul edificiu cu intrarea din P-ța Horațiu. Activitatea piariștilor a ținut până în 1948 când ordinul a fost desființat. Prestigiul dobândit a atras majoritatea elevilor timișoreni, drept urmare aici s-a format o parte a viitoarei elite bănățene. Ansamblul monumental cuprinde liceul, sediul școlii, o biserică- capelă și un internat.

În stânga imaginii se află Spitalul de Copii "Louis Țurcanu" (numit astfel după Prof. Dr. Louis Țurcanu care a condus în anii "60 acest spital, personalitatea sa impresionând prin puterea de muncă, răbdarea, generozitatea și permanenta inițiativă).

Înființarea unui spital de copii pe meleagurile Banatului nu ar fi fost posibilă în anul 1902, fără ajutorul lui Antal Sailer (a cărui bust se află astăzi în fața clădirii). Omul de afaceri, originar din Arad, a donat municipalității 51.000 de coroane, reprezentând aproape jumătate din suma necesară Primăriei pentru construirea clinicii.

Spitalul Clinic de Urgență pentru Copii
"Louis Țurcanu"
(1902)

Clădirea Liceul teologic romano- catolic „Gerhardtium”
(proiectat în 1909 de László Székely în stil Art Nouveau)
Între 1946- 1992 ansamblul a aparținut Institutului Politehnic

Catedrala Mitropolitană
Parcul Central

Bustul lui Antal Sailer

B-dul Revoluției
spre Centru

B-dul Revoluției
spre Gara

Piața Alexandru Mocioni- Biserica ortodoxă

Aceasta este zona din care începea cartierul Iosefin și Elisabetin acum 100 de ani. Ea se afla la doar “o bătaie de tun” de zidurile cetății, spre deosebire de celelalte cartiere care se aflau la distanța regulamentară de “două bătăi de tun”. Înainte de construcția bisericii în 1936, piața avea o formă mult mai mare iar cele trei palate a lui Béla Fiatska din spate erau mândria arhitectonică a pieței.

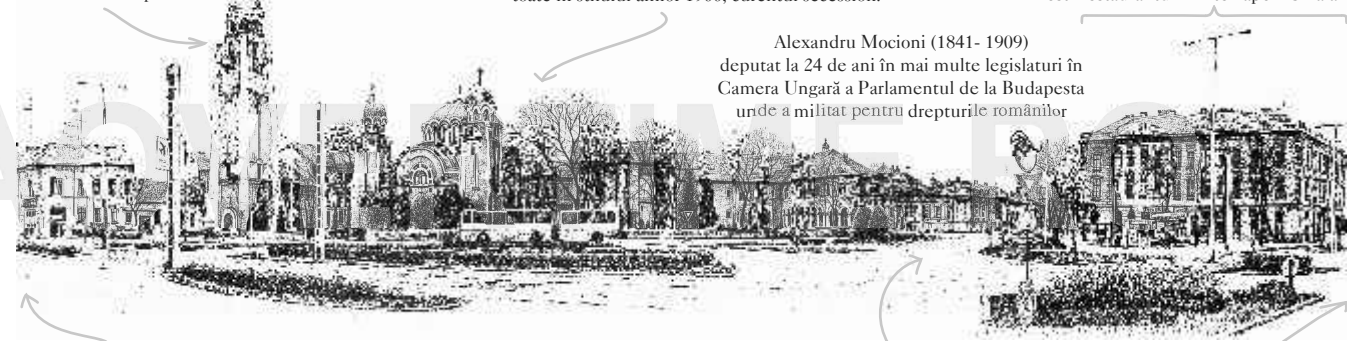
La 25 ianuarie 1902, credinciosul Iacob Marian și soția sa Lenca și-au donat averea Consistoriului diecezan Arad, în scopul zidirii unei biserici în cartierul Iosefin- Timișoara și întreținerea unei școli confesionale. Avocatul Emanuil Ungureanu (cel care a lăsat noii biserici, prin testament, o sumă considerabilă) a cerut municipalității timișorene terenul necesar zidirii unei biserici și a altor edificii bisericesti. Primăria a donat terenul parohiei în 1925. Lucrările de zidire și înzestrare a bisericii au fost terminate în 1936 pe baza unui proiect al arhitectului Victor Vlad. Construcția marchează prin stilul ei neobizantin ruperea de arhitectura barocă atât de utilizată în timpul monarhiei habsburgice.

Biserica a fost clădită din cărămidă, în formă de navă, capacitatea ei fiind de aproximativ 1500 de persoane. În interior arhitectura seamănă cu renumita biserică Sfânta Sofia din Constantinopol, având o cupolă centrală- bizantină înaltă de 20 metri. Clopotnița înaltă de 33 metri are un profil de trunchi de piramidă, cu contraforturi și balcoane. Pictura “in fresco” a fost executată între anii 1935- 1936 de către pictorii Catul Bogdan și Ioachim Miloia. Iconostasul, candelabrul și mormântul Domnului, au fost sculptate în lemn de tei de maestrul Ștefan Gajo. Tronurile, stranele și scaunele din biserică au fost sculptate de maestrul ebenist timișorean Traian Novac. Pardoseala bisericii este din marmură albă de Rușchița cu modele de cruce din marmură roz.

Biserica reprezintă copia la scara redusă a catedralei Sf. Sofia din Constantinopol.

În spatele bisericii se află cele trei palate a lui Béla Fiatska (Palatul Dauerbach- 1910, Casa Karl Hart- 1901, Palatul Jakob Fisker- 1910) toate în stilului anilor 1900, curentul secesion.

Fosta „Casă de Raport a Municipiului” (1895-1897)
Fost Restaurantul “Elite” apoi “Sinaia”

Str. 16 Decembrie 1989
spre Piața Maria

Piața Alexandru Mocioni
(fostă Piața Küttl, Asănești, Ștefan Furtună sau Sinaia)

spre Calea Șagului

B-dul Regele Carol I
spre Iosefin

Piața Romanilor- Biserica Mileniului

Biserica Millennium este situată în cartierul Fabric, în Piața Romanilor (fostă Piața Coronini- după numele guvernatorului din 1850, contele Johann von Coronini-Cronberg).

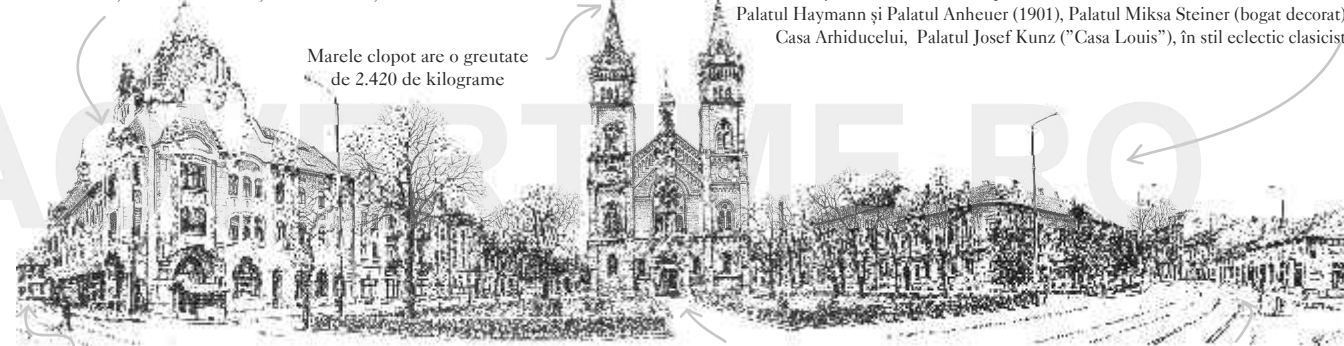
A fost proiectată în stil neo-romanesc de către arh. Lajos Ybl și construită de Josef Kremer sr. pentru comunitatea romano- catolică din Fabric cu ocazia aniversării a 1.000 de ani de la stabilirea ungarilor în Câmpia Panoniei (de aici numele de Millennium). A fost construită în stil eclectic istoricist cu elemente neogotice și neoromanice, recreînd arhitectonic imaginea unei bazilici romanice în stil germanic. Piatra de temelie a fost pusă în 1896 și a fost sfințită la 13 octombrie 1901.

Principalele turnurile au 65 m înălțime iar cupola centrală are 45 m, capacitatea bisericii fiind de 3.000 de oameni. Clopotul a fost turnat de către Antal Novotny, altarul a fost pictat de György Vastagh iar orga a fost făcută de către celebrul meșter Leopold Wegenstein.

În 2013, parcul din fața bisericii s-a reamenajat iar în centrul pieței s-a montat statuia restaurată a Sf. Ioan de Nepomuk, cea care a "colindat" orașul încă de la 1720. Considerat patronul protector al catolicilor din Banat, statuia realizată în gresie este cea mai veche sculptură barocă și cea mai reprezentativă a Sf. Nepomuk din Banat. Autorul ei este necunoscut dar arhetipul a fost realizat de sculptorul vienez Mathias Rauchmiller. Prima dată a fost amplasată în fața Cazinoului Militar în 1720 de unde a fost mutată în 1752 în fața Liceului Carmen Sylva. În 1757 a fost mutată din nou la Podul Decebal, în 1908 apare în Zona Podului Michelangelo iar din 1932 până în 2013 s-a degradat în curtea bisericii romano- catolice din Iosefin. Acum, restaurată, se află din nou într-un spațiu public.

"Palatul Ștefania" sau "Casa cu maimuțe",
(arh. László Székely, 1909 – 1910).

(Palatul Orășenesc din Fabric și Clubul Cetățenilor)

Marele clopot are o greutate
de 2.420 de kilograme

Biserica Mileniului

Până la Podul Decebal aceasta parte reprezintă arhitectonic cel mai bine
"stilul 1900" în arhitectură. Începând cu Băile Neptun (Hungaria),

Palatul Szekely, construit de arhitect pentru mama sa, Palatul Karl Kunz (1902-1903),
Palatul Haymann și Palatul Anheuer (1901), Palatul Miksa Steiner (bogat decorat),
Casa Arhiducelui, Palatul Josef Kunz ("Casa Louis"), în stil eclectic clasicist.

"Casa Nenadovici"
Piața Traian

În 2013, parcul s-a reamenajat, în centrul Pieței s-a montat statuia restaurată a
Sf. Ioan de Nepomuk, cea care fusese amplasată până în 1756 în Piața Libertății.

B-dul 3 August 1919
spre Băile Neptun, Podul Decebal

Piața Nicolae Bălcescu- Biserica romano catolică

Zonele “periferice”, situate dincolo de esplanada cetății au fost declarate “bun al orașului” abia după plecarea turcilor la 1716. Deși acoperind câteva mii de hectare, doar 500 au putut fi utilizate pentru agricultură, aici stabilindu-se primii fermieri ai orașului, în cartierul numit “Maierele Vechi” (sau “Maierele Românești”). În mare parte aceștia erau românii din Palanca Mică, nevoiți să elibereze terenul de lângă cetate pentru a permite reconstrucția acesteia. În mijlocul acestor “maiere” (grădini date în arendă) au apărut și s-au dezvoltat de-a lungul anilor așezări având dimensiunea unor mici orașele. La început casele erau risipite printre grădini de zarzavat, livezi, vii, lanuri de grâu, porumb și mei dar în scurt timp au apărut nuclee urbane care necesitau construcția unor instituții administrative, educaționale și ecleziastice.

Unul dintre acestea nuclee este situat în actuala Piața Nicolae Bălcescu (fostă Lahovary) având în centrul ei Biserica romano-catolică și mănăstirea salvatorienilor, ordin religios romano- catolic, unul dintre multe altele care de-a lungul timpului, au determinat evoluția orașului. Spiritul ordinului salvatorienilor este universal, ceea ce înseamnă toleranță, îngăduință, încredere. Fondatorul ordinului este Johann Baptist.

A fost construită între 1912- 1919 de Albert Schmiđt și Johann Bagyansky după planurile Arh. Karl Salkovits și se impune prin mărimea turnurilor sale ascuțite, una din caracteristicile stilul stilului neogotic.

Astăzi ea servește ca Biserica parohială a credincioșilor romano- catolici din Elisabetin. Denumirea oficială a cartierului provine din anul 1896, fiind numit după numele împărătesei Elisabeta de Bavaria (Sissy), Împărăteasă a Austriei, Regină a Ungariei și a Bohemiei. Aceasta avea să fie asasinată la Geneva doi ani mai târziu, în 1898. În perioada interbelică cartierul a primit numele de “Principesa Elisabeta”

Terenul pe care a fost construită biserica a fost donat de grădinarul Wilhelm Mühle

Dimensiunile bisercii sunt:
52 m lungime și 22 m lățime

Turlele au o înălțime
de 57 de metri

Ferestrele au vitralii iar cele cinci altare
au fost sculptate de Ferdinand Stuflesser

Piața Eftimie Murgu

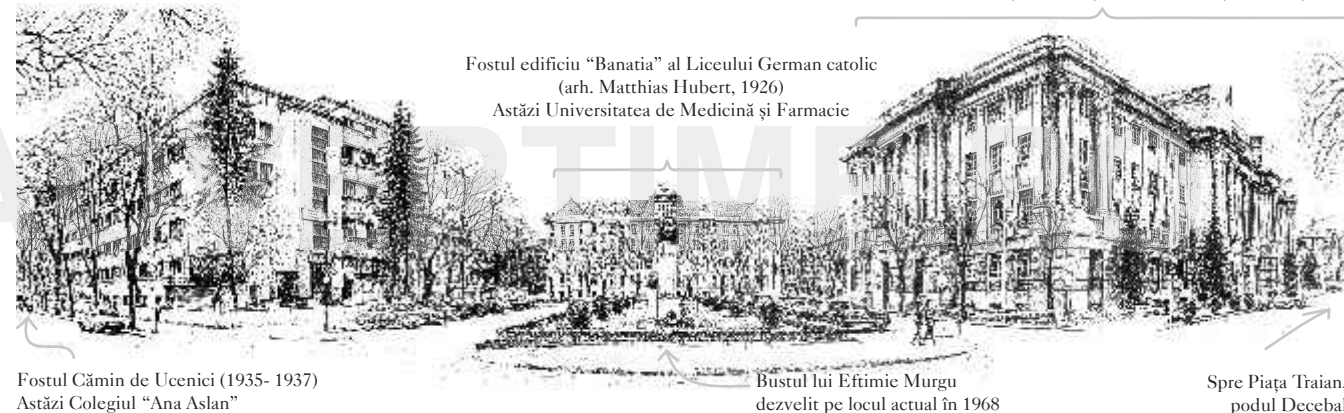
În fotografiile făcute la 1900 și care includ zona dintre Bastion și podul Decebal nu se pot observa decât câteva case și multă vegetație. Ca în cazul tuturor zonelor circulare adiacente cetății, acest teren a fost urbanizat abia după 1890, când scopurile militare ale esplanadei nu se mai justificau. Una din clădirile impozante construite în 1926 a fost cea a Liceului German Catolic, edificiul „Banatia”.

Necesitatea construirii unei școli pentru învățământul în limba germană a apărut după 1918. Politica de maghiarizare dinainte de Unire făcuse ca acesta să dispară, deși populația de origine germană era majoritară. La propunerea episcopului A. Pacha, a dr. F. Kräuter și a dr. H. Eschkers s-a creat noua instituție, având sprijinul a două societăți pe acțiuni, special înființate și s-a început construcția pe terenul donat de Dioceza romano-catolică. După al doilea război mondial s-a aflat că aceasta a fost, deasemenea, intens susținută financiar de Germania.

La „Banatia” funcționa o școală elementară, gimnaziu și școala care pregătea institutori (Preparandia) pentru toate școlile cu populație germană din zonă. Între 1942-1944, școala pierde caracterul confesional începând să predomine cel național-socialist iar denumirea este schimbată în Liceul „Prinz Eugen”. Din 1942 în imobilul „Banatia” va funcționa și Liceul German de Stat. În martie 1944 aici se instalează un spital militar german, iar școala se mută în Iosefin.

În 1946, după instalarea Armatei Roșii, „Banatia” este ștearsă din Registrul juridic, acțiunile celor două societăți sunt naționalizate sau confiscate. În ianuarie 1945, cca. 70 000 de etnici germani au fost deportați în Uniunea Sovietică.

În prezent, în clădire își desfășoară activitatea Facultatea de Medicină și Farmacie Timișoara.

Palatul Administrativ (construit între 1938- 1943)
(Prefectura Județului Timiș, Consiliul Județean Timiș)

Fostul edificiu „Banatia” al Liceului German catolic
(arh. Matthias Hubert, 1926)
Astăzi Universitatea de Medicină și Farmacie

Fostul Cămin de Ucenici (1935- 1937)
Astăzi Colegiul „Ana Aslan”

Bustul lui Eftimie Murgu
dezvelit pe locul actual în 1968

Spre Piața Traian,
podul Decebal

Intersecție în Iosefin

Așezat în partea de Vest, Sud-Vest a orașului, Cartierul Iosefin (în germană *Josephstadt*, maghiară *Józsefkülváros*), găzduiește sute de clădiri istorice, monumente și parcuri de o deosebită importanță istorică. Germanii stabiliți după 1744 în această zonă au organizat Iosefinul în tradiția satelor de coloniști germani din Banat, cu structuri stradale rectangulare, case cochete și grădini îngrijite. Inițial numit "Maierele Noi" ("Deutsche Vorstadt") ("maiere"- grădini date în arendă), cartierul a primit aprobare de înființare în 1744 iar în 1773, împăratul Iosif al II-lea de Habsburg acceptă propunerea ca acest cartier să îi poarte numele. Pe lângă avantajele unei colonizări germane ce a adus cu ea o rigoare urbanistică, dezvoltarea acestui cartier se datorează sistematizării canalului Bega, făcută prima dată prin săparea manuală a cursului actual între anii 1728- 1732. Aceasta a permis dezvoltarea industrială și urbanistică a zonei, astfel că în 1930 el avea 13000 de locuitori.

Pe canalul Bega se transportau mărfuri prețioase până la Dunăre apoi în amonte până la Viena. Pe malul canalului se construiesc numeroase mori, Căpitănia Portului (1755), Fabrica de chibrituri (1778), Fabrica de țigări (1846), Uzina de gaz (1857), Fabrica de ciocolată Kandia (1890), Fabrica de Pâslă (1891) și cea de Pălării (1899). Un alt avantaj al cartierului, care a făcut ca acesta să se transforme într-o zonă industrială, îl constituia accesul direct la calea ferată prin gara Iosefin după 1857, Timișoara fiind legată astfel de Budapesta și Viena.

Și pentru că industria a adus cu ea o mărire semnificativă a populației, în cartier au început să apară numeroase edificii oficiale, religioase, culturale și educaționale, multe din ele fiind construite la începutul secolului al XX-lea, dinspre vechiul Iosefin spre cetate, după ridicarea interdicției militare de construcție pe suprafața esplanadei.

Întreg complexul de clădiri a aparținut Ordinului călugărițelor de Notre Dame (arh. Eugen Reiter, 1881- 1902) Acum această clădire adăpostește Liceul de Arte Plastice și Colegiul Tehnic Timișoara

Biserica parohială romano-catolică, a fost construită în 1774, în stil baroc provincial.

B-dul Ion Dragalina s-a numit acum 200 de ani "Strada Bisericii"

B-dul Regele Carol I- spre Piața Maria

Unele din cele mai spectaculoase ansambluri arhitectonice ale Timișoarei străjuiesc de mai bine de o sută de ani intrarea în alte două cartiere istorice. Situate imediat după podul Traian (numit și “podul Huniade” sau „podul de la Maria”, construit în 1917 și care înlocuia vechiul pod de fier) cele două clădiri împart geografic două zone ale orașului, Elisabetin și Iosefin. Construite aproximativ în aceeași perioadă, putem deduce că între arhitecții celor două clădiri a existat o competiție a etalării celor mai expresive elemente ale stilului anilor 1900. Timișoara a fost o adevărată provocare pentru arhitecții celebri ai momentului pentru că a oferit un teren nou pentru manifestarea talentului lor și resurse financiare destul de mari pentru a nu face nici o concesie în ceea ce privește decorarea în detaliu, volumele și finisajele.

În dreapta imaginii se poate observa Palatul Apelor sau Palatul Bega, fost “Palat al Societății de Hidroameliorări Timiș- Bega”. Construcția clădirii a fost făcută de Karl Hart, inițial ea având parter și un etaj fiind supraetajată de arh. Arthur Tunner. Precum se poate vedea, limbajul plastic este specific stilului anilor 1900, curentul Sezession eclectic- cu elemente neobaroce și ale ordinului ionic. Ani îndelungați în clădire a funcționat Regionala CFR. Se pot vedea și astăzi pe fațada clădirii figuri stilizate care au ca punct de inspirație mediul acvatic.

În stânga imaginii se află Palatul Franz Marschall, proiectat de arh. Gemeinhardt cel al cărui nume se leagă de cel puțin alte patru construcții în Elisabetin și două în Iosefin. Aceeași expresia plastică corespunzătoare stilului anilor 1900 și curentului Art Nouveau eclectic o întâlnim și aici. Proprietarii acestor construcții își păstrau, de regulă, etajul I pentru uz personal iar parterul și restul camerelor le închiriau.

In fundal se observă Biserica Reformată (1902, arh. Nagy Károly jun și Jánosházi László) și Piața Maria.

“Palatul Marschall” (arh. Martin Gemeinhardt, 1903)

Fațada prezintă „pomul vieții”, fluturi stilizați, elemente florale gotice, tratate în maniera anilor 1900, curentul Art Nouveau.

B-dul regele Carol I, reprezintă linia de demarcație dintre două cartiere istorice ale Timișoarei, Iosefin (în dreapta) și Elisabetin (în stânga)

“Palatul Apelor” (1900-1901, arh. Lipot Baumhorn) în stilului anilor 1900, curentul Sezession eclectic - utilizând elemente neobaroce și ale ordinului ionic.

Biserica Reformată și Monumentul Sf. Maria

Splaiul T. Vladimirescu spre “Casa cu ancoră” Podul de Fier

Spre Piața Maria, Piața Iosefin

Piața Maria - Biserica Reformată

Există în Timișoara numeroase piețe sau clădiri, locuri încărcate de istorie dar Piața Maria cred că ocupă primul loc. Nu numai în inimile celor care locuiesc în Timișoara cât și a tuturor românilor. Despre acest loc se poate spune că sunt legate două revoluții.

În acest loc a fost executat în 1514, prin încoronare cu o coroană încinsă, Gheorghe Doja, conducătorul răscoalei țărănești. După câțiva ani în acest loc a fost amplasată o icoană de lemn, subiect al procesiunilor religioase organizate de biserica catolică. Aceasta icoană a fost înlocuită în prima jumătate a sec. al XIX-lea cu o statuie de lemn iar în anul 1865 cu una realizată din piatră de Bavaria. Monumentul actual datează din 1906 și a fost realizat prin implicarea preotului David Lang și inițierea unei colecte publice. Amenajare zonei s-a făcut de către peisagistul Franz Niemetz, pe propria sa cheltuială.

În istoria recentă a României, Piața Maria reprezintă locul în care s-a aprins flacăra revoluției anticomuniste. În 15 decembrie 1989, enorași ai Bisericii reformate au protestat împotriva evacuării din casa parohială a pastorului reformat László Tökés. Aceste proteste s-au amplificat prin implicarea cetățenilor aflați în zonă iar apoi a muncitorilor de la fabricile timișorene. Incercarea autorităților de a împrăști mulțimea a declanșat la nivel național schimbarea regimului comunist.

Biserica Reformată „Cetate” din Timișoara a fost construită în între 1901-1902 în stil anglo-gotic. Inițiativa străngerii de fonduri pentru construirea unei biserici a fost a pastorului și poetului Szabolcska Mihály. Construcția a fost realizată de timișoreanul Károly Hart iar amvonul din stejar masiv a fost făcut în atelierul lui Fischer Jakab.

Casa Czermak Tamás (1902-1903)

← spre Podul Traian

Statuia Fecioarei Maria,
ansamblu proiectat de Székely László,
ridicat în 1906, în amintirea locului unde
a fost executat Gheorghe Doja în 1514

Casa Árpád Naschitz (1900)

Str. Gh. Doja
spre Piața N. Bălcescu

Statuia Fecioarei Maria (1906 - sculptor: Kiss György)

Biserica Reformată Timișoara
(construită în anul 1902, în stil gotic englez,
arhitecții Nagy Károly jr. și Jánosházi László
din Budapesta)

Str. 16 Decembrie 1989
spre Piața A. Mocioni (fostă Sinaia/Kütl)

Strada Augustin Pacha- spre Piața Unirii

Strada care leagă Str. Proclamația de la Timișoara de Piața Unirii poartă numele episcopului Augustin Pacha (1870- 1954), primul episcop al nou-înființatei Dieceze de Timișoara în anul 1930. Episcopul Dr. Augustin Pacha este numit în acel an episcop diecezan de Timișoara, fiind primul episcop ce a purtat vreodată acest titlu și este decorat cu Ordinul "Coroana României". În anul 1939 devine senator de drept în Senatul României. În anul 1948, în Dieceza de Timișoara erau 360.000 de credincioși în 164 de parohii și 236 preoți, din care 195 preoți diecezani și 43 preoți călugări. În 1950, bătrânul episcop în vârstă de 80 de ani este arestat și acuzat în mod absurd de spionaj în favoarea Vaticanului împreună cu alți zece episcopi, preoți, medici, oameni politici. Este condamnat la 18 ani de carceră, fiind obligat și la plata unor amenzi considerabile. După 3 ani, grav bolnav, este grațiat la 1 iunie 1954, însă se stinge din viață câteva luni mai târziu.

În istoria Timișoarei catolicismul a avut un efect hotărâtor prin influența pozitivă asupra tuturor aspectelor, fie ele legate de religie, politică, educație, învățământ sau sănătate astfel încât numeroase ordine religioase romano- catolice au fost autorizate să activeze în oraș. Amintim de Surorile Notre- Dame, Ordinul Franciscan, Ordinul Mizericordian, Ordinul Piarist, Ordinul Iezuit (dizolvat în 1773).

În anii 1900 această stradă purta numele Lonovics iar pînă recent Strada Rodnei.

În 1866 "Hotelul Hungaria", aflat pe partea dreaptă, l-a găzduit pe Al. I. Cuza care, fiind exilat, se afla în drum spre Viena. Tot aici a poposit trei zile și împăratul Franz Joseph dar și Mihai Eminescu, aflat în turneu ca sufleur de teatru.

Tot pe partea dreaptă se află "Casa Artelor", în clădirea primei biblioteci publice din Imperiul Austro-Ungar.

La parterul clădirii funcționa la 1740 restaurantul și hotelul "Cerbul de Aur"

Fostul Hotel "Hungaria"
Alături a funcționat hanul „La Trompetist”,
condus de un fost trompetist militar.

Palatul Episcopiei Romano-Catolice (1743- 1748)
(înființată în 1030 la Cenad, transferată la Timișoara în 1738)

Casa cu
"Pomul de fier"

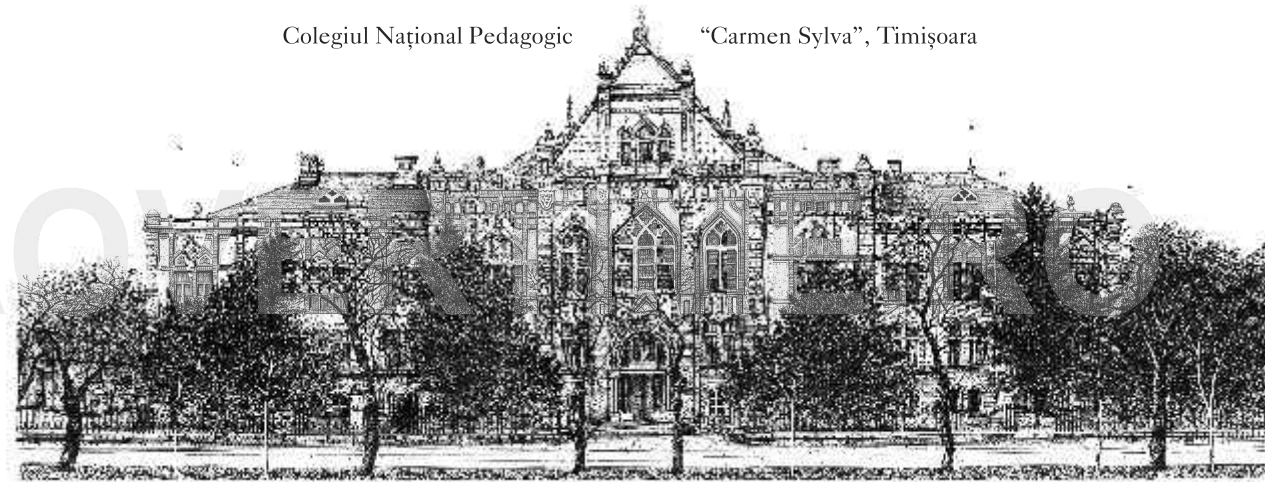
Colegiul Național Pedagogic “Carmen Sylva”, Timișoara

În anul 1881, s-a înființat, în Timișoara o școală inferioară de fete, particulară, sub conducerea doamnei Benedek. Școala funcționa cu patru clase gimnaziale și un corp profesoral alcătuit din cinci profesori. Trei ani mai târziu, pe lângă școală se deschide un internat, iar claselor gimnaziale li se adaugă o clasă a V-a. Ca urmare, instituția se transformă în “Școala superioară de fete”, cu predare în limba maghiară și devine școală de stat. Cursurile se desfășurau într-un palat vechi închiriat în Cartierul Cetate, Palatul Bersuder, situat pe actuala stradă George Coșbuc. Din anul 1889, direcțiunea școlii a fost preluată de Rosina Marsits care a condus-o până în 1912. În perioada cât a fost directoare, s-a construit noul local. Pentru construcție, Primăria Timișoarei a pus la dispoziție un teren de 8703 mp pe care s-a zidit actualul edificiu între anii 1902-1903. După 1919, în aceeași clădire începea să funcționeze Liceul Românesc de fete. În câțiva ani, liceul își constituie un corp profesoral bine pregătit profesional, dedicat profesiei. Chiar din primul an de funcționare, la cererea unanimă a corpului didactic, Ministrul a decis ca instituția să se numească Liceul de Fete “Carmen Sylva” Timișoara.

După Revoluția din 1989, în planul de școlarizare se introduc și clase de liceu teoretic, iar secția pedagogică își recapătă durata de 5 ani, cu două clase de profil pedagogic și două clase de profil teoretic. Așa a funcționat Liceul Pedagogic aproape un deceniu, până în 1999, când nu a mai primit plan de școlarizare pentru învățători și educatoare, ci numai pentru specializarea ca instructor animator. Ulterior, s-a revenit, iar pregătirea învățătorilor și a educatoarelor a continuat în licee pedagogice. În anul 2002, ca urmare a hotărârii Consiliului de Administrație, liceul își reprimește numele de “Carmen Sylva”, iar începând cu 01.09.2018 se numește Colegiul Național Pedagogic “Carmen Sylva”.

Colegiul Național Pedagogic

“Carmen Sylva”, Timișoara

Muzeul Satului Bănățean

Ideea înființării unui muzeu etnografic în aer liber a fost formulată pentru prima oară de către Ioachim Miloia, fost director al Muzeului Bănățean între anii 1928-1940, cunoscută personalitate culturală a Banatului. După mai multe insistențe din partea celor care au urmat lui I. Miloia la conducerea Muzeului Banatului, în principal profesorul Mariu Moga și Ioan Dihor, în anul 1968 muzeul a primit actuala suprafață de teren (aproximativ 17 ha) pe care s-a dezvoltat muzeul etnografic în aer liber al Banatului, deschis pentru public la 21 august 1971.

Din păcate, după primele achiziții de gospodării și montarea lor în cadrul muzeului, au urmat ani de stagnare și dezinteres din partea autorităților. La un moment dat, în ultimii ani de dictatura comunistă, muzeul a fost amenințat chiar cu desființare. Până în anul 2000 el a funcționat ca secție a Muzeului Banatului, după care a devenit instituție separată aflată în subordinea Consiliului Județean Timiș.

Din anul 2006 s-a mutat în cadrul Muzeului Satului Bănățean și Secția de Etnografie ce aparținuse de Muzeul Banatului și ocupa Bastionul Cetății de la sfârșitul anului 1972, întregindu-se astfel patrimoniul cultural deținut cu peste 13000 de piese.

Prin patrimoniul cultural deținut și prezentat publicului vizitator, Muzeul Satului Bănățean constituie o pagină deschisă din istoria Banatului, o mărturie a civilizației populare tradiționale a românilor și minorităților naționale din partea de vest a țării, constituind un armonios dialog interetnic. Fără să fie nevoie să călătorești prin satele Banatului, în câteva ore poți vedea în Muzeul Satului Bănățean tot ceea ce este mai caracteristic civilizației și culturii tradiționale din vestul României.

Casa parohială

Biserica de lemn cu hramul "Sf. Arh. Mihail și Gavriil" din Topla - zona Făget
a fost ridicată în 1746 la Remetea Luncă și donată în 1807
credincioșilor din satul Topla

Primăria din Sărăzani (zona Făget)
(a fost construită în prima jumătate a sec. al XIX-lea,
achiziționată de muzeu în 1971)

Casa Națională din Babsa (jud. Timiș)
construcție ridicată în 1927
sub auspiciul ASTREI bănățene

Sediul administrativ al muzeului.
Săli de expoziții

Muzeul Satului Bănățean

Uzina de apă- (Turbinile)

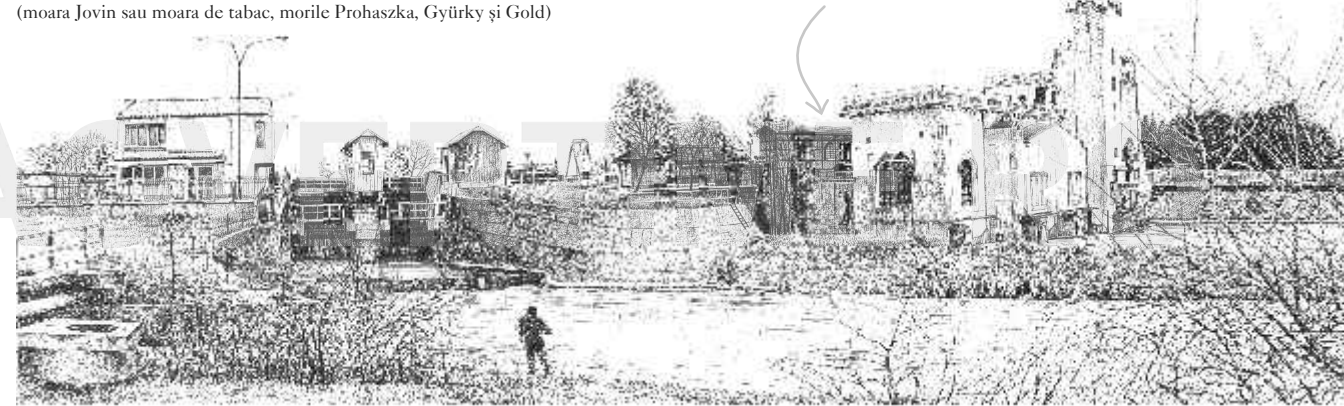
Istoria Timișoarei este strâns legată de apă încă de la întemeierea ei. Probabil, fertilitatea câmpiei bănățene, luncile și mlaștinile întinse din împrejurimi au oferit condiții favorabile de trai primilor oameni stabiliți aici în urmă cu mai mult de 6000 de ani, în epoca neolitică. Pe lângă condiții favorabile, Bega și canalele sale au creat de-a lungul secolelor și probleme legate de revărsări necontrolate, infiltrații în fundațiile locuințelor, favorizarea răspândirii unor epidemii majore. Dar, în fiecare epocă în parte, oamenii au învățat să controleze și să folosească apa în interesul dezvoltării urbane și conform cu cerințele industrializării. Astfel brațele Begăi au început să fie din ce în ce mai utilizate- de la pescuit, agricultură, navigație, sisteme de apărare, alimentare cu apă, mori de apă și energie mecanică pentru manufacturi la producerea de energie electrică. Energie electrică folosită la început pentru liniile de tramvai, care renunțaseră la tracțiune animală în 1899.

În 1902, inginerul șef al orașului a decis săparea unui canal navigabil între actualul Pod Mihai Viteazul- Podul Dacilor și până în aval de Podul Decebal. Acolo, noul Canal se unea cu brațul vechi ce venea pe lângă Parcul Coronini (actualul parc al Poporului).

Apa urma să fie concentrată la intrarea în cartier ca să acționeze turbinele unei hidrocentrale ce a fost construită în 1909, fiind prima de pe teritoriul actual al României. Planurile întregului ansamblu au fost făcute de "arhitectul orașului", László Székely și reprezintă o valoroasă operă de arhitectură industrială în stilul anilor 1900 cu elemente de decor stilizate și abstracte, tipice limbajului curentului Wiener Secession. Hidrocentrala de pe Bega a fost dată în folosință la 3 mai 1910, fiind dotată cu 3 turbine Ganz Danubius fabricate la Budapesta, de 600 de cai putere și care funcționează și în ziua de astăzi.

Pentru realizarea hidrocentralei, municipalitatea a trebuit să răscumpere drepturile de folosință a apei de la unii deținători privați (moara Jovin sau moara de tabac, morile Prohaszka, Gyürky și Gold)

În aceeași perioadă s-a dat în folosință și centrala hidroelectrică de pe Niagara, după planurile lui Nikola Tesla.

Piața Aurel Vlaicu- Fabrica de Bere

Poate sună ciudat dar la început, Fabrica de Bere s-a numit "Fierbătoria de Bere" și s-a aflat în zona cartierului Fabric, (Palanca Nouă)- Parcul Copiilor. În acea vreme acolo se aflau singurele fântâni cu apă potabilă. În jurul anului 1750 este mutată pe actuala locație. Într-un document dat de administrația cetății se cerea constituirea unei fierbătorii de bere și a unui cazan de țuică pentru a acoperi necesitățile trupelor austrice. Lipsa acută de apă potabilă făcea ca berea să fie un înlocuitor "acceptabil"!

Problemele legate de apă potabilă au determinat dezvoltarea unor proiecte noi pentru alimentarea cetății cu apă prin conducte de lemn și construirea unui turn de apă alimentat din Bega cu ajutorul unor pompe hidraulice. Acestea erau acționate de morile de apă iar mai târziu cu ajutorul electricității de la hidrocentrală. În primii ani, fabrica a fost exploatată de autoritățile militare în regie proprie, fiind apoi închiriată sau concesionată succesiv mai multor proprietari având diferite denumiri: Temeswarer Bierfabrik; Fabrikshof Bierbrauerei Altine-Gesellschaft; Gyártelep sorfozde reszvény tarsaság; Polgári sorfosgar; Riedl et Comp. Bierbrauerai Fabrikshof; Deutsch Alex. Gyártelep Sorfozde, Fabrica de bere- moara cu aburi și spirt S.A.; Fabrica de bere cetățenească S.A.; Fabrica de bere Dreher- Haggemacher; Fabrica de bere Timișoreana S.A.

În prezent, berea Timișoreana se găsește în topul primelor două mărci percepute de consumatori ca "Cea mai buna bere românească", fiind de asemenea în topul primelor 3 mărci naționale în ceea ce privește indicatorii de notorietate și ocupând locul cinci ca volum pe piața berii.

Fabrica de bere a fost achiziționată de SAB Miller în 2001 iar prin intermediul URSUS Breweries s-au făcut investiții de 5 milioane USD în anul 2000. În 2005, Timișoreana a încheiat cu primăria Timișoarei un parteneriat numit „Împreună facem Timișoara mai frumoasă”

Fabrica de bere

Proprietari anteriori:

- Administrația imperială a Banatului prin arendare 1718-1778,
- Administrația Timișoarei 1779-1872;
- Prima casa de economii Timișoara 1874-1882 prin arendare;
- Ignaz Deutsch și fiul S.A. 1882-1929;
- Csel și fiii -1929 -1948;

Str. Ștefan cel Mare,
Calea Buziașului

Str. Pestalozzi
Parcul Poporului

În 1884, funcționau în oraș 731 de lămpi de iluminat electric stradal.
Curentul electric era obținut cu ajutorul unor motoare termice cu aburi.

Sediul ENEL

Turnurile Bisericii Mileniului

Fosta berărie "La Ursul Negru"
("Schwarzer Bar" în limba germană sau
"Fekete Medve" în maghiară)

Spre Piața Traian

Aeroportul Internațional “Traian Vuia”, Timișoara

Istoria instituției care avea să se numească Aeroportul Internațional Timișoara “Traian Vuia” a fost destul de zbuciumată după cum spun documentele rămase în arhive: de la bază aeriană pentru încărcarea și repararea dirijabilelor germane în timpul Primului Război Mondial, la aeroport provizoriu amplasat pe terenul de instrucție al Garnizoanei Militare Timișoara, apoi bază nouă pe terenul de la Cioca și, în final, Aeroport Comunal pe un teren din satul Moșnița Nouă, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

În anii '60, pentru că Timișoara devenea un centru tot mai important din punct de vedere economic, a fost luată decizia construirii unui aeroport civil de mari dimensiuni, pe amplasamentul actual, între comunele Giarmata, Ghiroda și Remetea Mare. Astfel, inițial sub numele de Aeroportul Giarmata, aeroportul timișorean a fost inaugurat în anul 1960 și extins în 1964.

În anii '80 a fost desemnat ca aeroport internațional și a fost modernizat, devenind Aeroportul Internațional Timișoara. Pista a fost extinsă și au fost construite clădiri terminale pentru zboruri internaționale, turnul de control, sala oficială și clădirea administrativă. În 2003, aeroportul a fost numit după inventatorul Traian Vuia, născut în Banat și considerat pionierul aviației mondiale.

Anul 2018 a adus o nouă etapă importantă în istoria Aeroportului Internațional Timișoara Traian Vuia: dezvoltarea infrastructurii aeroportuare prin construirea unor noi terminaluri de sosiri și plecări externe. Deja prima etapă a fost finalizată, terminalul pentru sosiri internaționale fiind inaugurat în 29 iulie 2021. Terminalul pentru plecări internaționale va fi finalizat până la sfârșitul anului 2023, proiectul pentru construire fiind demarat în aprilie 2022.

Turnul de control (1980)

Clădiri
administrative

Terminalul pentru zboruri internaționale

Terminalul pentru plecări internaționale va fi terminat până la sfârșitul anului 2023, construcția acestuia a început în aprilie 2022

Premiere în Timișoara

- 1718 – atestarea celei mai vechi fabrici de bere din România;
- 1718 – deschiderea primei școli elementare din Cetate, prima din România;
- 1728 – începutul canalizării Begăi, primul canal navigabil din România;
- 1744 – Cartierul Fabric- cea mai veche zonă industrială de pe teritoriul actual al țării noastre.
- 1732 – Se construiește sistemul de aprovizionare cu apă - „mașina hidraulică”
- 1745 – construcția spitalului municipal, primul din România (cu 24 de ani înaintea Vienei și cu 34 de ani înaintea Budapestei);
- 1753 – Timișoara, oraș cu stațiune teatrală permanentă (al treilea oraș din monarhia habsburgică, după Viena și Budapesta);
- 1760 – primul oraș al monarhiei cu străzile iluminate cu lămpi;
- 1771 – editarea primului ziar din România și totodată primul ziar german din sud-estul Europei: „Temeswarer Nachrichten”;
- 1815 – prima bibliotecă publică de împrumut din imperiul habsburgic, din regatul Ungariei și România (a lui Josef Klapka)
- 1819 – pentru prima dată în Europa Centrală, la Timișoara se administrează vaccinul antivariolic;
- 1823 – la Timișoara, Bolyai Janos anunță descoperirea primei geometrii neeuclidiene din lume;
- 1847 – în curtea fabricii de bere are locul primul concert în afara Vienei al lui Johann Strauss, fiul;
- 1855 – primul oraș al monarhiei habsburgice cu străzile iluminate cu gaz;
- 1857 – Timișoara este legată cu sistemul feroviar european prin construirea căii ferate.
- 1869 – primul oraș din România cu trafic fluvial regulat de marfă și de pasageri
- 1881 – se instalează rețeaua telefonică, și prima centrală telefonică din Timișoara
- 1884 – primul oraș de pe continentul european cu străzile iluminate electric, cu 731 de lămpi;
- 1886 – prima stație de salvare din Ungaria și România;
- 1895 – prima stradă asfaltată din România;
- 1899 – primul tramvai electric din România;
- 1910 – „Turbinele” - prima hidrocentrală de pe teritoriul țării noastre.
- 1938 – premieră mondială, prima mașină de sudat șine de cale ferată și tramvai, invenție a prof. Corneliu Micloși;
- 1942 – se dă în funcțiune prima linie de troleibuze din România (la București prima linie de troleibuze se inaugurează în 1949).
- 1953 – singurul oraș european cu trei teatre de stat în română, maghiară și germană;
- 1969 – prof. dr. Ghermănescu publică primul tratat enciclopedic de ecuații funcționale din lume;
- 1969 – primul computer alfanumeric din România, M'ECIPTI (Mașina Electronică de Calcul a Institutului Politehnic Timișoara)
- 1989 – primul oraș liber din România;
- 1993 – prima histerectomie totală pe cale laparoscopică (colaborare cu Clinica din Kiel);
- 1996 – nașterea primului copil conceput in vitro și realizarea primului copil prin embriotransfer la mama purtătoare, realizată de echipa prof. Ioan Munteanu;
- 2001 – prima operație pe inimă, cu laser, din România;